

ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΠΗΧΑΣ • ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΤΕΤΕΠΟΥΛΙΔΟΥ • ΗΛΙΑΝΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΟΥ

Α΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΒΙΒΛΙΟ ΘΕΩΡΙΑΣ, ΘΕΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑΣ, ΕΞΑΣΚΗΣΗΣ

Τράπεζα
Θεμάτων

- › Πρωτότυπη παρουσίαση 18 Θεματικών Εννοιών
- › Καινοτόμος προσέγγιση της Γλωσσικής Θεωρίας
- › Πλήρης παρουσίαση της Λογοτεχνικής Θεωρίας
- › Μεθοδολογία Παραγωγής Λόγου
- › Κείμενα με ασκήσεις ανά Θεματική Ενότητα

Δυναμικό Βιβλίο:
Το διαβάζεις έντυπα
και αλληλοεπιδράς
με αυτό ηλεκτρονικά!

ΣΕΙΡΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΒΟΗΘΗΜΑΤΩΝ - ΔΥΝΑΜΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΡΟΚΟΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΒΙΒΛΙΟ ΘΕΩΡΙΑΣ, ΘΕΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑΣ, ΕΞΑΣΚΗΣΗΣ

© Copyright: ΑΡΝΟΣ ΙΚΕ, Αθήνα 2024

Α΄ έκδοση Ιούνιος 2024

Συγγραφείς: Νεκτάριος Πήχας - Αναστασία Τετεπουλίδου - Ηλιάνα Τριανταφυλλίδου
Μαρία Αποστόλου - Μαρία Κουτσογούλα

Επιμέλεια: Αγγελική Χαιρέτη

Σχεδίαση εξωφύλλου, σελιδοποίηση:
Εργαστήρι γραφικών τεχνών ΣΥΝΘΕΣΗ
e-mail: info@kapsimi.gr | www.kapsimi.gr

Κεντρική Διάθεση:

Σολωμού 29, Αθήνα, Τ.Κ. 10682
ΤΗΛ.: 210.38.22.157 FAX: 210.330.64.63
www.arnos.gr • protypa@arnos.gr

Σελίδες: 416 | Σχήμα: 21 x 29 cm

ISBN: 978-960-7225-38-2

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η ολική, μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή και μετάδοση έστω και μιας σελίδας του παρόντος βιβλίου κατά παράφραση ή διασκευή με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό κ.λπ. – Ν. 2121/93, άρθρο 51).

Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τις δημόσιες υπηρεσίες, βιβλιοθήκες, οργανισμούς κ.λπ. (άρθρο 18).
Οι παραβάτες διώκονται (άρθρο 13) και τους επιβάλλονται κατάσχεση, αστικές και ποινικές κυρώσεις σύμφωνα με το νόμο (άρθρο 64-66).

Πρόλογος

Το βιβλίο *Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία Α΄ Γενικού Λυκείου* – Βιβλίο Θεωρίας, Θεματογραφίας, Εξάσκησης από τις εκδόσεις ΑΡΝΟΣ αποτελεί μια ολοκληρωμένη εκπαιδευτική πρόταση με στόχο την αποτελεσματική διδασκαλία και μάθηση. Ακολουθεί τον νέο τρόπο εξέτασης του γλωσσικού μαθήματος (Τράπεζα Θεμάτων) αλλά και μια ειδικά διαμορφωμένη διδακτική προσέγγιση που σχεδιάστηκε από τους συγγραφείς.

Το παρόν βιβλίο αποτελείται από τρία μέρη:

- **Θεματογραφία**, μια πρωτότυπη προσέγγιση των 18 θεματικών ενοτήτων που προβλέπονται για την Α΄ Λυκείου με τον συνδυασμό σύντομης και αναλυτικής παρουσίασης των εννοιών (ΘΕΜΑ 2ο).
- **Θεωρία της Έκθεσης**, πλαισιωμένη με παραδείγματα ασκήσεων από την Τράπεζα Θεμάτων και τις ενδεικτικές απαντήσεις τους για την καθοδήγηση των μαθητών (ΘΕΜΑ 1ο).
- **Θεωρία της Λογοτεχνίας**, για την προσέγγιση της μορφής και του περιεχομένου των λογοτεχνικών κειμένων (ΘΕΜΑ 3ο & ΘΕΜΑ 4ο).

Στο τέλος του βιβλίου περιλαμβάνονται ολοκληρωμένα Εξεταστικά Δοκίμια για κάθε θεματική ενότητα με μη λογοτεχνικά και λογοτεχνικά κείμενα.

Οι συγγραφείς:

Νεκτάριος Πήχας - Αναστασία Τετεπουλίδου - Ηλιάνα Τριανταφυλλίδου

*Δυναμικό Βιβλίο: Το διαβάζεις έντυπα
και αλληλοεπιδράς με αυτό ηλεκτρονικά!*

Περιεχόμενα

■ ΘΕΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ

Η Γλώσσα.....	9
Γλωσσική ένδεια – Λεξιπενία.....	14
Γλωσσικές ποικιλίες	20
Προφορικός και γραπτός λόγος	30
Γλωσσομάθεια.....	35
Αναλφαβητισμός.....	40
Διάλογος	48
Εφηβεία.....	59
Οικογένεια	65
Νέοι και επιθετικότητα	73
Τα πρότυπα των νέων	82
Χάσμα των γενεών	88
Τρίτη ηλικία και νεότητα.....	94
Αγάπη.....	100
Έρωτας.....	106
Φιλία	108
Μόδα	112
Γέλιο - Χιούμορ - Σάτιρα.....	117

■ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Περίληψη.....	129
Παράγραφος	139
Συνοχή και Συνεκτικότητα.....	156
Τρόποι και μέσα πειθούς	167
Η προθετικότητα του συγγραφέα	179
Λειτουργίες της γλώσσας.....	187
Λεξιλόγιο	191
Το ρήμα.....	195
Πρόταση και περίοδος	208
Ειρωνεία	223
Ερωτήσεις	225
Σημεία στίξης	231
Το ύφος του κειμένου	238
Προφορικότητα γραπτού λόγου.....	244
Ερωτήσεις ανοιχτού τύπου.....	247
Κειμενικά είδη.....	256

Κειμενικοί τύποι	262
Παραγωγή λόγου.....	283

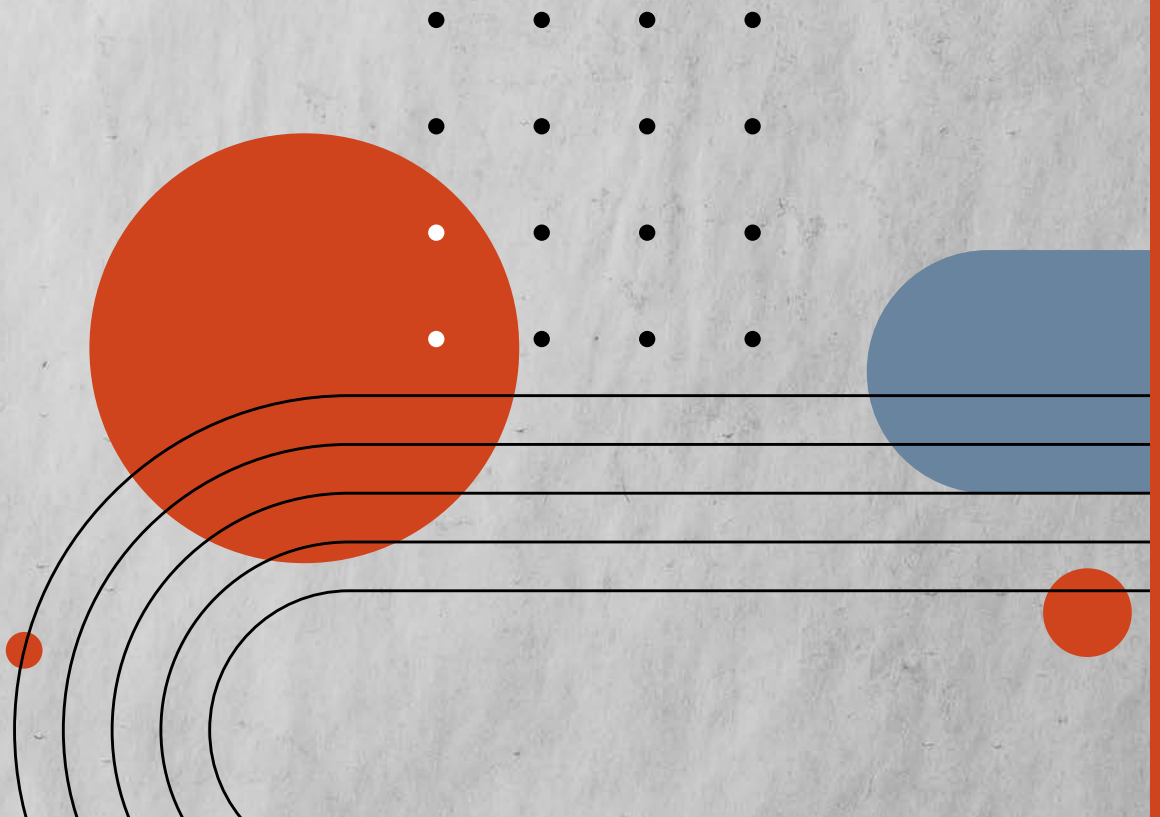
■ Θεωρία Λογοτεχνίας

Κατανόηση λογοτεχνικού κειμένου	209
Γραμματειακά είδη και λογοτεχνικά γένη	305
Λογοτεχνικά ρεύματα.....	309
Στοιχεία αφηγηματολογίας.....	319
Εκφραστικά μέσα/Γλωσσικές επιλογές.....	329
Κειμενικοί δείκτες – Ερμηνευτικό σχόλιο	341

■ Κριτήρια Αξιολόγησης

Έννοια και αξία της γλώσσας	349
Κρίση της γλώσσας	353
Η γλώσσα των νέων	357
Γλωσσομάθεια.....	363
Αναλφαβητισμός.....	368
Διάλογος	373
Εφηβεία.....	378
Οικογένεια	382
Τα πρότυπα των νέων	385
Χάσμα γενεών	390
Γηραιά – Νεότητα	395
Αγάπη – Έρωτας	398
Μόδα – Ενδυμασία.....	402
Χιούμορ – Σάτιρα	406
 Βιβλιογραφία	 411
Βιογραφικά συγγραφέων.....	412

ΘΕΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ

Η Γλώσσα

Έννοια και χαρακτηριστικά της γλώσσας

Η **γλώσσα** είναι ένα **σύστημα από σημεία** μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η επικοινωνία των μελών μιας γλωσσικής κοινότητας. Η γλώσσα, πέρα από **όργανο επικοινωνίας**, είναι παράλληλα και **εκφραστικό μέσο**, διότι μέσω αυτής ο άνθρωπος φανερώνει τον συναισθηματικό του κόσμο ή τις σκέψεις του.

Τα χαρακτηριστικά της γλώσσας	
Σύντομα	Αναλυτικά
Η απεραντοσύνη	Η γλώσσα είναι απέραντη, καθώς δεν σταματά ποτέ να αναπτύσσεται, αλλά εξελίσσεται συνεχώς και εμπλουτίζεται, προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες της κοινωνίας για την οποία προορίζεται. Για παράδειγμα, η ελληνική γλώσσα έχει αλλάξει με την πάροδο των αιώνων και από την αρχαϊκή μορφή της (700-508 π.Χ.) έχει αποκρυσταλλωθεί στη σύγχρονη εκδοχή της, τη νέα ελληνική (1453 και έπειτα).
Η πολυμορφία	Η γλώσσα δεν είναι ομοιόμορφη ούτε ομοιογενής. Αντίθετα, είναι πολύμορφη και πολύπλοκη, όπως ακριβώς και η ανθρώπινη ζωή. Αυτό σημαίνει ότι η γλώσσα μπορεί να λάβει διάφορες μορφές, ανάλογα με τις επικοινωνιακές, ιδεολογικές, κοινωνικές και πολιτικές ανάγκες που εξυπηρετεί (π.χ. ποιος μιλάει, σε ποιον μιλάει, γιατί μιλάει κ.ά.).
Η παντοδυναμία	Η γλώσσα αποτελεί δύναμη γι' αυτόν που ξέρει να τη χρησιμοποιεί σωστά. Αυτή η δύναμη γιγαντώνεται, όταν συνυφαίνεται με την πνευματική καλλιέργεια και την κοινωνική καταξίωση. Ένας δεινός χειριστής του λόγου έχει την ευχέρεια να εκφράζει τις απόψεις του και να ασκεί επίδραση στο περιβάλλον του. Παρόλα αυτά, είναι γεγονός ότι άλλοι χρησιμοποιούν τη γλώσσα με θετικό τρόπο και άλλοι την εκμεταλλεύονται, για να επιβάλλουν τις απόψεις τους. Για παράδειγμα, στη φράση «Γυναίκα, τα παπούτσια μου» η γλώσσα χρησιμοποιείται με έναν τρόπο επιβολής από τον συνομιλητή, βασισμένο σε μια σχέση εξουσίας-υποτέλειας, η οποία τελικά αποξενώνει τους συνομιλητές.

■ Η σημασία της γλώσσας

- ▶ Ποια είναι η αξία της γλώσσας και γιατί θεωρείται σημαντικό να την καλλιεργούμε;
- ▶ Ποια είναι τα οφέλη από τη διαφύλαξη της μητρικής μας γλώσσας;
- ▶ Γιατί το άτομο έχει την ευθύνη να καλλιεργήσει τη γλωσσική του ετοιμότητα;

Η γλώσσα θεωρείται σημαντική, επειδή...

Σύντομα	Αναλυτικά
Ο άνθρωπος ολοκληρώνεται πνευματικά	Η σωστή χρήση της γλώσσας διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην πνευματική αρτίωση/τελείωση του ατόμου, καθώς το βοηθά να κατανοεί ορθά όλες τις προσλαμβάνουσες πληροφορίες και να τις αποκωδικοποιεί. Έτσι, διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες και οξύνει τις διανοητικές/πνευματικές του λειτουργίες, όπως τη φαντασία του, τη ρητορική του δημιουργικότητα και την εκφραστική του δεινότητα.
Το άτομο εξωτερικεύει όσα σκέφτεται	Η γλώσσα και η σκέψη συνυφαίνονται και συλλειτουργούν συνδράμοντας στην ορθότερη έκφραση των σκέψεων, των ιδεών και των πεποιθήσεων του ατόμου. Άλλωστε, από τη μια η ορθή διατύπωση των σκέψεων και απόψεων του ατόμου χρειάζονται ευγλωττία και επαρκή γνώση του γλωσσικού κώδικα επικοινωνίας, από την άλλη δεν νοείται δημιουργία γλώσσας χωρίς να προϋπάρχει η σκέψη.
Το άτομο νιώθει ξεχωριστό, γλωσσικά δυνατό και ικανοποιεί τη φιλομάθειά του	Ο άρτιος κάτοχος του γλωσσικού κώδικα επικοινωνίας έχει την ικανότητα να προωθή τη σύνθετη διαδικασία της σκέψης του και να εμβαθύνει στη γνώση ικανοποιώντας τη φιλομάθειά του.
Το άτομο κατακτά λόγο υψηλού πνευματικού επιπέδου και έρχεται σε επαφή με τη διανόηση	Η ευγλωττία και η γλωσσική ανάπτυξη αποτελούν προϋποθέσεις, για να καταφέρει το άτομο να προσεγγίζει τον υψηλό λογοτεχνικό, επιστημονικό και φιλοσοφικό λόγο αποκομίζοντας όλα τα οφέλη της πνευματικής διανόησης (π.χ. αποφυγή πνευματικού σκοταδισμού, αγάπη για τον συνάνθρωπο, υιοθέτηση πανανθρώπινων αξιών κ.ά.).
Αποτελεί μέσο πειθούς και εργαλείο αποφυγής πνευματικής χειραγώγησης	Με τη γλώσσα οι άνθρωποι συνδιαλέγονται, ανταλλάσσουν απόψεις, συμφωνούν και διαφωνούν. Γι' αυτό αποτελεί πολύτιμο εργαλείο κατά τη συνδιαλλαγή μας με τους συνανθρώπους μας, διότι μπορούμε να εκφράσουμε αποτελεσματικά, με ευκρίνεια και πειθώ, τις σκέψεις μας. Έτσι, προασπίζουμε τις θέσεις μας και μπορούμε να αποφύγουμε περιπτώσεις δημαγωγικής πολιτικής ή λαϊκιστικής ρητορικής.
Αποτελεί κοινωνό συναισθημάτων	Με την εναργέστερη χρήση της γλώσσας το άτομο καθίσταται ικανό να επικοινωνήσει τα προσωπικά του συναισθήματα (χαρά, λύπη, αγάπη, συμπάραση, οίκτο, θυμό κ.ά.) και να εξωτερικεύσει τις μύχιες σκέψεις ή επιθυμίες του, διασφαλίζοντας τους εξισορροπτικούς παράγοντες για μια ποιοτικότερη ζωή.

Είναι πολύτιμο επαγγελματικό εφόδιο	Το άτομο που κατέχει ικανοποιητικά τον γλωσσικό κώδικα επικοινωνίας καθίσταται κατάλληλα εφοδιασμένο για τον επαγγελματικό στίβο. Η ευγλωττία και η γλωσσική ευκρίνεια αποτελούν, δηλαδή, πολύτιμα εργαλεία και εφόδια, ώστε να αποφεύγονται οι παρεξηγήσεις και η κενολογία. Ταυτόχρονα, συνιστούν μέσο προβολής ενός ολοκληρωμένου επαγγελματικού χαρακτήρα που δείχνει έτοιμος να αντεπεξέλθει σε κάθε πρόκληση.
Επιτυγχάνεται η καθημερινή συνδιαλλαγή – επικοινωνία μεταξύ των ατόμων	Με τη γλώσσα το άτομο μπορεί να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του καθημερινά, να συνεννοηθεί και να διασφαλίσει ότι θα επιτευχθεί η διεκπεραίωση των υποχρεώσεών του.
Είναι ένα πολιτισμένο μέσο κοινωνικοποίησης	Η γλώσσα συνιστά στοιχείο υγιούς και ουσιαστικής κοινωνικοποίησης. Μέσω της ορθής χρήσης της μπορούν τα άτομα να εκφράσουν τις σκέψεις, τις πεποιθήσεις, τις αξίες, τις αρετές τους με αποτέλεσμα την ενίσχυση/επίρρωση της κοινωνικοποίησής τους και την επίτευξη ποιοτικών ανθρώπινων σχέσεων.
Προάγει τον διάλογο και τη δημοκρατική πολιτικοποίηση	Με την ορθή καλλιέργεια της γλωσσικής επικοινωνίας ο χρήστης εμφορείται από τις αξίες του διαλόγου και εξελίσσεται σε έναν υγιή και δημοκρατικό πολίτη που δεν κυριεύεται από μονομερείς, φανατικές και στερεοτυπικές αντιλήψεις.
Συνδράμει στη σύμπτυξη των κοινωνικών δεσμών	Η γλώσσα συμβάλλει στην ομογενοποίηση της κοινωνίας και στην εξασφάλιση ενοποιητικού στοιχείου για ένα έθνος. Έτσι, καθίσταται ένας σημαντικότερος δεσμός που ενώνει τα μέλη μιας κοινωνίας και αναδεικνύει τις ιδιαιτερότητες, κοινωνικές ή πολιτισμικές.
Διασώζει την πολιτιστική κληρονομιά	Η γλώσσα αποτελεί βασικό μέσο διάσωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς μεταλαμπαδεύει και μεταγγίζει το ιστορικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι στο παρόν, βοηθώντας τον λαό να συνειδητοποιήσει την ιδιοπροσωπία του. Τέτοιες περιπτώσεις παρατηρούνται στην ιστορική συνέχεια, τη λαογραφική καταγραφή και τη λογοτεχνική παρακαταθήκη.
Πρωθεί την ειρηνική συνύπαρξη και πολιτισμένη επίλυση διακρατικών διαφορών	Όταν τα κράτη προωθούν, μέσω του εκπαιδευτικού τους συστήματος, την ορθή καλλιέργεια της γλώσσας, παράλληλα καλλιεργούνται ο διάλογος και η διάθεση συνδιαλλαγής, με αποτέλεσμα να αίρονται το χάσμα και οι διακρίσεις. Έτσι, οι άνθρωποι αποκτούν την ικανότητα να μην εμπίπτουν στην κατηγορία του αδιάλλακτου πολίτη και συνειδητοποιούν τα κοινά της γλώσσας τους με άλλες ξένες, υπερπηδώντας περιπτώσεις σοβινισμού.
Προάγει και υποβοηθά τη διακρατική συνεργασία	Με τη γλώσσα διευκολύνεται η απρόσκοπτη επικοινωνία των λαών και υλοποιείται ένα κλίμα συνεργασίας σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο. Ιδιαίτερα σε περιπτώσεις γειτνιαζόντων λαών η επικοινωνία αποτελεί βασική προϋπόθεση, ώστε να αρθούν οι μεταξύ τους διαφορές και να συνδεθούν πολιτισμικά (π.χ. κοινά γλωσσικά στοιχεία).

■ Η τυποποίηση της γλώσσας

Τυποποίηση είναι η χρήση –τόσο σε προφορικό όσο και γραπτό επίπεδο– μιας συγκεκριμένης μορφής της γλώσσας και των δομών της. Για παράδειγμα, στην ελληνική γλώσσα έχει επικρατήσει η γραμματική και συντακτική δομή της κοινής νεοελληνικής γλώσσας, εξαιτίας της γραμματικής του Μ. Τριανταφυλλίδη, έναντι των υπόλοιπων διαλεκτικών μορφών της. Η έννοια «**τυποποίηση**» ταυτίζεται με τη «**γλωσσική νόρμα**», δηλαδή την κυρίαρχη και αποδεκτή γλωσσική μορφή, η οποία έχει καθοριστεί βάσει ορισμένων κριτηρίων.

- ▶ Για ποιους λόγους έχει επιβληθεί η γλωσσική νόρμα στην κοινωνία;
- ▶ Γιατί σήμερα κυριαρχεί η κοινή γλώσσα έναντι των υπόλοιπων διαλεκτικών μορφών της;
- ▶ Ποιοι παράγοντες υπαγορεύουν την καθιέρωση μιας κοινής γλώσσας στην κοινωνία;

Η γλωσσική νόρμα επιβάλλεται επειδή...	
Σύντομα	Αναλυτικά
Η κοινωνία αλλάζει	Με το πέρασμα των χρόνων η κοινωνία απαρτίζεται από ομιλητές διαφορετικών γλωσσικών ποικιλιών. Γι' αυτόν τον λόγο, ήταν απαραίτητο να επικρατήσει μία μορφή γλώσσας προκειμένου να υπάρχει στοιχειώδης κοινωνική οργάνωση.
Πρέπει να διευκολύνονται οι οικονομικές συναλλαγές	Με την ελεύθερη διακίνηση των προϊόντων προέκυψε η ανάγκη για χρήση μιας ενιαίας μορφής γλώσσας, ώστε να διευκολύνεται η διακίνηση χωρίς να υπάρχουν εμπόδια στη συνεννόηση.
Συνυπάρχουν πολλοί πολιτισμοί	Με την πάροδο των ετών παρατηρείται η συνύπαρξη πολλών πολιτισμών. Κάθε πολιτισμός περιλαμβάνει τις τέχνες, τα γράμματα, νόμους κ.λπ. Έτσι, ήταν απαραίτητο να κυριαρχήσουν οι πολιτιστικές συνήθειες ενός μόνο πολιτισμού – του προηγμένου. Η επικράτηση, λοιπόν, της γλωσσικής νόρμας υποδηλώνει την ύπαρξη ενός προηγμένου πολιτισμού έναντι των άλλων.
Υπάρχει η ανάγκη για αφομοίωση των αλλόγλωσσων πληθυσμών	Στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες γεννήθηκε η ανάγκη να αφομοιωθούν οι αλλόγλωσσοι πληθυσμοί στον τρόπο ζωής και στις συνήθειες της χώρας υποδοχής. Έπρεπε, συνεπώς, να υπάρχει μια ενιαία μορφή γλώσσας που να είναι ευρέως αποδεκτή από όλους.

■ Συνέπειες τυποποίησης της γλώσσας

Η τυποποίηση της μορφής της έγινε για πρακτικούς λόγους και προς διευκόλυνση της καθημερινότητας σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Ωστόσο, πολλές φορές η συνεχής και επαναλαμβανόμενη χρήση μιας συγκεκριμένης μορφής της γλώσσας έχει αρνητικά αποτελέσματα τόσο για τους ομιλητές μεμονωμένα όσο και για την κοινωνία στο σύνολό της.

- ▶ Ποιες είναι οι συνέπειες της γλωσσικής τυποποίησης;
- ▶ Πού μπορεί να οδηγήσει η τυποποίηση της γλώσσας;
- ▶ Υπάρχουν κίνδυνοι από την επικράτηση της γλωσσικής νόρμας;

Η χρήση μιας ενιαίας γλώσσας ενδέχεται...	
Σύντομα	Αναλυτικά
Na οδηγήσει στον περιορισμό των τοπικών διαλέκτων	Εξαιτίας της κυριαρχίας και της αποδοχής μιας μόνο μορφής της γλώσσας, οι εκάστοτε γλωσσικές ποικιλίες παραγκωνίζονται και θεωρούνται υποδεέστερες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, σταδιακά να παύουν να χρησιμοποιούνται, ακόμη και από τους φυσικούς ομιλητές τους, και έτσι να εξαφανίζονται.
Na εντείνει τις κοινωνικές ανισότητες	Η επικράτηση μιας τυποποιημένης μορφής της γλώσσας εγκυμονεί τον κίνδυνο να δημιουργηθούν πολίτες δύο κατηγοριών. Από τη μια, υπάρχουν εκείνοι που μιλούν την τυποποιημένη μορφή γλώσσας και έχουν πρόσβαση στα οικονομικά και κοινωνικά αγαθά. Από την άλλη, βρίσκονται οι άνθρωποι που χρησιμοποιούν τις δικές τους ξεχωριστές γλωσσικές ποικιλίες, οι οποίες δεν γίνονται αποδεκτές από τους ομιλητές της κοινής γλώσσας, με αποτέλεσμα να παραγκωνίζονται από τις οικονομικές δραστηριότητες.
Na διογκώσει τη γλωσσική ένδεια	Η ευρεία χρήση μιας καθορισμένης μορφής της γλώσσας περιορίζει τη χρήση άλλων γλωσσικών μορφών και ευτελίζει ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της γλώσσας, την πολυμορφία της. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να φτωχαίνει το λεξιλόγιο των ομιλητών και σταδιακά να οδηγούμαστε στη γλωσσική φτώχεια ή, διαφορετικά, στη γλωσσική ένδεια.

Γλωσσική ένδεια – Λεξιπενία

Η **γλωσσική ένδεια** είναι η **περιορισμένη χρήση λέξεων και εκφραστικών τρόπων τόσο σε προφορικό όσο και σε γραπτό επίπεδο**. Πρακτικά, τα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας δυσκολεύονται, κατά την εκφορά του λόγου τους, να χρησιμοποιήσουν πολλές και διαφορετικές λέξεις, ενώ δεν αξιοποιούν τα διάφορα εκφραστικά μέσα για να διανθίσουν τον λόγο τους.

Ως **λεξιπενία** ορίζεται η **περιορισμένη έως φτωχή χρήση του λεξιλογίου** από την πλευρά των φυσικών ομιλητών μιας γλώσσας.

■ Τα αίτια της γλωσσικής ένδειας

- ▶ Ποιοι λόγοι συντελούν στην κρίση της γλώσσας που υπάρχει σήμερα;
- ▶ Ποιοι είναι οι παράγοντες που οδηγούν στην εμφάνιση της γλωσσικής ένδειας;
- ▶ Ποια είναι τα αίτια της γλωσσικής υποβάθμισης;

Τα αίτια της γλωσσικής ένδειας είναι...	
Σύντομα	Αναλυτικά
Η καθιέρωση της γλωσσικής νόρμας	Λόγω της τυποποίησης της γλώσσας, κάποιες διαλεκτικές γλωσσικές μορφές περιορίζονται με αποτέλεσμα να παραγκωνίζονται. Με αυτόν τον τρόπο, όμως, οι ομιλητές καταλήγουν στην επανάληψη των ίδιων και των ίδιων λέξεων και εκφράσεων. Σταδιακά, λοιπόν, το λεξιλόγιο περιορίζεται και η γλώσσα οδηγείται σε ένδεια.
Η επικράτηση της τεχνολογίας	Στη σημερινή εποχή, παρατηρείται ραγδαία επικράτηση των τεχνολογικών μέσων. Οι άνθρωποι ασχολούνται κατά κόρον με το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Έτσι, τείνουν να υιοθετούν την κωδικοποιημένη και περιορισμένη μορφή της γλώσσας που επικρατεί στον κυβερνοχώρο (greeklish, συντομογραφίες κ.ά.), όπου οι συντακτικοί και γραμματικοί κανόνες περιττεύουν. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το άτομο οδηγείται σε μια «γλωσσική απενοχοποίηση», καθώς εκφράζεται όπως θέλει, απαξιώνοντας τους γλωσσικούς κανόνες, χωρίς να αισθάνεται καμία ενοχή γι' αυτό.

Ο εξετασιο-κεντρικός χαρακτήρας του εκπαιδευτικού συστήματος	Το εκπαιδευτικό σύστημα στη χώρα μας έχει ως απώτερο στόχο την επιτυχία των μαθητών σε κάθε είδους εξετάσεις (προαγωγικές, πανελλαδικές κ.λπ.). Έτσι, τους ωθεί στη στείρα απομνημόνευση ιδεών, προκειμένου να πετύχουν στις εξετάσεις τους. Συνεπώς, δεν καλλιεργείται το λεξιλόγιό τους, διότι ο λόγος τους είναι τυπικός και επαναλαμβανόμενος.
Η ανεπαρκής γλωσσική παιδεία	Η κρίση της γλώσσας οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ανεπάρκεια της γλωσσικής παιδείας που προσφέρεται σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Παρότι το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας αποτελεί, θεωρητικά τουλάχιστον, πρωταρχικό μέλημα του εκπαιδευτικού συστήματος, στην πράξη η προώθηση της τεχνοκρατικής γνώσης, η απουσία κατάλληλων μέσων και διδακτικών μεθόδων και η αδυναμία των ελλιπώς επιμορφωμένων διδασκόντων υπονομεύουν σημαντικά τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι νέοι να αποκτούν ανεπαρκή γλωσσική καλλιέργεια, αγνοώντας τον λεκτικό πλούτο και τις δυνατότητες της γλώσσας μας.
Η κυριαρχία της γλώσσας των ΜΜΕ	Τα ΜΜΕ, με την απεριόριστη δύναμη που διαθέτουν, αντί να συμβάλλουν στη γλωσσική καλλιέργεια των ανθρώπων, στον αντίποδα έχουν καταλυτικό ρόλο στην επιδείνωση των γλωσσικών προβλημάτων. Συγκεκριμένα, οι δημοσιογράφοι πολύ συχνά κακοποιούν την ελληνική γλώσσα με βαρβαρισμούς (γραμματικά σφάλματα) και σολοικισμούς (συντακτικά λάθη), οι οποίοι δεν οφείλονται τόσο στη «βιασύνη» του προφορικού λόγου, όσο στην άγνοια των γλωσσικών κανόνων. Τα λάθη αυτά αναπαράγονται από τους ακροατές και έτσι το πρόβλημα διαιωνίζεται.
Οι φρενήρεις ρυθμοί της σύγχρονης ζωής	Η καθημερινότητα των ανθρώπων –κυρίως στις μεγαλουπόλεις– χαρακτηρίζεται από έντονους ρυθμούς, οι οποίοι, σε συνδυασμό με το γενικότερο κλίμα απομόνωσης και ατομισμού που επικρατεί, δεν αφήνουν στον άνθρωπο περιθώρια να επικοινωνήσει με άλλους ανθρώπους. Όσο μειώνονται οι ευκαιρίες για ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, τόσο συρρικνώνεται το μέσο που επικοινωνούν, δηλαδή η γλώσσα.
Η απουσία διαλόγου στο πλαίσιο της οικογένειας	Η έλλειψη επικοινωνίας εντοπίζεται σε μεγάλο βαθμό και στο πλαίσιο της οικογένειας, στους κόλπους της οποίας το άτομο αρθρώνει τον λόγο του. Δυστυχώς, λόγω των αυξημένων υποχρεώσεων και της έλλειψης ελεύθερου χρόνου, περιορίζονται οι δυνατότητες για ουσιαστικό διάλογο. Όσο, λοιπόν, το οικογενειακό περιβάλλον δεν προσφέρει τα κατάλληλα γλωσσικά ερεθίσματα στους νέους, τόσο το λεξιλόγιό τους φτωχαίνει και οι εκφραστικές τους δυνατότητες περιορίζονται.

Η απουσία επαφής με το βιβλίο

Η ανάγνωση βιβλίων –λογοτεχνικών, ιστορικών, φιλοσοφικών– είναι μια ενασχόληση που βοηθά τον άνθρωπο να διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες και να εμπλουτίσει το λεξιλόγιό του. Όμως, στη σημερινή εποχή, λόγω της απότομης τεχνολογικής ανόδου, της κυριαρχίας της εικόνας κ.ά., οι άνθρωποι δεν έχουν καλή σχέση με το βιβλίο. Αυτή η έλλειψη φιλιανγνωσίας στερεί από το άτομο την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με τον έντεχνο λόγο, που δεν είναι απλά ένα μέσο επικοινωνίας, αλλά μια πνευματική δημιουργία, και να καλλιεργήσει τη γλώσσα του.

■ Συνέπειες της γλωσσικής ένδειας

- ▶ Ποιες είναι οι συνέπειες από τη γλωσσική ένδεια που χαρακτηρίζει την εποχή μας;
- ▶ Ποια είναι τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τη φθορά της γλώσσας μας;
- ▶ Πού μπορεί να οδηγήσει η γλωσσική ένδεια;

Η γλωσσική ένδεια μπορεί να οδηγήσει σε...

Σύντομα	Αναλυτικά
Αδυναμία των ανθρώπων να εκφράζουν συναισθήματα και σκέψεις	Η γλώσσα αποτελεί από τα σημαντικότερα μέσα επικοινωνίας με το οποίο ο άνθρωπος εκφράζει τον εσωτερικό του κόσμο. Όταν, όμως, η γλώσσα συρρικνώνεται, τότε ο άνθρωπος δεν μπορεί να διατυπώσει κατάλληλα τις σκέψεις του. Έτσι, οδηγείται σε μια κατάσταση νοητικής αδράνειας, γεγονός που προκαλεί την πνευματική αποτελμάτωσή του.
Απομόνωση των ανθρώπων και συνάμα ενίσχυση του ατομικισμού	Η γλωσσική ένδεια δημιουργεί ένα φαύλο κύκλο για την επικοινωνία των ανθρώπων, η οποία καθίσταται προβληματική, διότι οι νέες γλωσσικές εκφράσεις δεν διαθέτουν ζωντάνια και εκφραστικότητα. Επομένως, δημιουργούνται αποκλίσεις στην προσπάθεια κατανόησης και επαφής, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να οδηγούνται στην απομόνωση και την εσωστρέφεια. Κυρίως, όμως, παρεμποδίζεται ο γόνιμος διάλογος σε πολλούς τομείς της καθημερινότητας, στην πολιτική, την οικονομία, την παιδεία και την οικογένεια. Κάτι τέτοιο συντελεί στην ενίσχυση της αντιπαλότητας και του ατομιστικού πνεύματος που χαρακτηρίζει την κοινωνία.
Υποβάθμιση του πνευματικού επιπέδου των ανθρώπων	Τα άτομα που δεν έχουν καλλιεργήσει επαρκώς τη γλώσσα τους, δυσκολεύονται να κατανοούν απαιτητικά κείμενα, σε προφορικό ή γραπτό λόγο, να εμβαθύνουν σε έννοιες, να αναλύουν επιχειρήματα, αλλά και να παράγουν δικά τους κείμενα νοηματικά ολοκληρωμένα και διατυπωμένα με σαφήνεια. Συνεπώς, η γλωσσική ένδεια οδηγεί σε πνευματική ένδεια και εξασθένηση των πνευματικών δεξιοτήτων του ανθρώπου.

Αλλοίωση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας του λαού	Από τη στιγμή που η γλώσσα παραγκωνίζεται, παρατηρείται υποβάθμιση του πολιτισμού, διότι η γλώσσα θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι του. Ο λαός αποκόπτεται από τις ρίζες του (την ιστορία, την παράδοση και τον πολιτισμό του) και αλλοιώνεται η πολιτιστική φυσιογνωμία του, αφού η γλώσσα αποτελεί στοιχείο της ταυτότητάς του. Από την άλλη μεριά, ενδέχεται να ανακύψουν κίνδυνοι εθνικής υποδούλωσης, από τη στιγμή που η γλώσσα δεν μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του έθνους.
Πλήγμα για την ίδια τη γλώσσα	Εξαιτίας της γλωσσικής υποβάθμισης, σταδιακά χάνεται ο πλούτος της γλώσσας, καθώς όλο και λιγότεροι τη χρησιμοποιούν με καλλιεργημένο και δημιουργικό τρόπο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, χάνει τη δημιουργική της δύναμη, καθώς περιορίζεται ο αριθμός των λέξεων και των εκφραστικών μέσων που χρησιμοποιούνται. Το γεγονός αυτό επιδρά αρνητικά και στην πνευματική δημιουργία, με αποτέλεσμα να υποβαθμίζονται οι επιστήμες, τα γράμματα και οι τέχνες.

■ Τρόποι αντιμετώπισης της γλωσσικής «κρίσης»

- ▶ Με ποιους τρόπους μπορεί να αντιμετωπιστεί η γλωσσική «κρίση»;
- ▶ Πώς μπορούμε να προφυλαχθούμε από τη γλωσσική υποβάθμιση;
- ▶ Ποιες ενέργειες πρέπει να γίνουν έτσι ώστε να αποκτήσουν οι νέοι μια στέρεη γλωσσική καλλιέργεια;

Για την αντιμετώπιση της γλωσσικής κρίσης απαιτείται:

Σύντομα	Αναλυτικά
Το ενδιαφέρον της οικογένειας για τη γλωσσική καλλιέργεια των νέων	Η οικογένεια καλείται να ωθεί τα παιδιά σε ενασχολήσεις που καλλιεργούν τις γλωσσικές τους δεξιότητες. Ειδικότερα, οι γονείς πρέπει να παροτρύνουν τα παιδιά τους να διαβάζουν βιβλία στον ελεύθερο χρόνο τους ή να διαβάζουν από κοινού ένα λογοτεχνικό βιβλίο. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά θα γνωρίσουν τον πλούτο που διαθέτει η γλώσσα μας και θα επιδιώκουν να την εξασκούν. Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο μιας επικοινωνιακής βραδιάς, καλό είναι μικροί και μεγάλοι να παίζουν μαζί επιτραπέζια παιχνίδια, όπως λεξομαχίες, ταμπού, τρίβιαλ κ.ά. Έτσι, όλοι μαζί θα ακονίζουν το μυαλό τους να σκεφτούν όσες περισσότερες λέξεις μπορούν.

Η αναβάθμιση της γλωσσικής παιδείας που παρέχεται από το σχολείο	Το εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να διδάσκει τα γλωσσικά μαθήματα με πιο σύγχρονες μεθόδους (π.χ. αξιοποίηση ψηφιακών μέσων, απαγκίστρωση από τις περιορισμένες δυνατότητες του σχολικού εγχειριδίου κ.ά.) Επίσης, θα ήταν ωφέλιμο το σχολείο να αφιερώνει τουλάχιστον δυο διδακτικές ώρες στο μάθημα της δημιουργικής γραφής, ενθαρρύνοντας την ελεύθερη έκφραση του μαθητή και, συνεπώς, την περαιτέρω καλλιέργεια των γλωσσικών του δεξιοτήτων.
Η διοργάνωση ρητορικών αγώνων στο σχολικό περιβάλλον	Η ρητορική μπορεί να δώσει την ευκαιρία στους μαθητές και τις μαθήτριες να εξασκήσουν τη γλωσσική τους δεινότητα. Αυτό γίνεται καθώς οι διδασκόμενοι επιχειρηματολογούν υπέρ ή κατά ενός θέματος ή μιας άποψης. Έτσι, λοιπόν, ακονίζουν τη σκέψη τους, προσπαθώντας να συγκροτήσουν ένα λογικά διαρθρωμένο λόγο. Συνεπώς, αναπτύσσονται οι εκφραστικοί τρόποι, η ευχέρεια λόγου και επιτυγχάνεται η γλωσσική ετοιμότητα.
Η υπεύθυνη στάση των ΜΜΕ στα θέματα γλώσσας	Τα οπτικοακουστικά μέσα μπορούν να προβάλλουν περισσότερες εκπομπές που αφορούν την ιστορική διαδρομή της ελληνικής γλώσσας στη διαχρονία της. Αυτό θα συντελέσει στη συνειδητοποίηση των τηλεθεατών σχετικά με τον γλωσσικό πλούτο της γλώσσας και στην παρακίνησή τους για την καλλιέργειά της με τον μέγιστο δυνατό τρόπο. Παράλληλα, τα ΜΜΕ μπορούν να υποβοηθήσουν τη γλωσσική καλλιέργεια του κοινού με την κατάλληλη εκπαίδευση και επιλογή των προσώπων που ασκούν το δημοσιογραφικό λειτουργήμα, την αναβάθμιση των τηλεοπτικών προγραμμάτων και τον έλεγχο του υποτιτλισμού των ξενόγλωσσων προγραμμάτων.
Η χρηματοδότηση των πολιτιστικών συλλόγων και των ερευνητικών προγραμμάτων	Οι εξωραϊστικοί σύλλογοι είναι φορείς της πνευματικής μας κληρονομιάς. Αυτό σημαίνει ότι βοηθούν στη διαφύλαξη των τεχνών και των γραμμάτων και κατά συνέπεια και της γλώσσας. Μια γενναία χρηματοδότησή τους από την πλευρά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θα παρακινούσε περισσότερους ανθρώπους να ασχοληθούν με τα θέματα της γλώσσας και της κουλτούρας. Παράλληλα, η Πολιτεία οφείλει να μεριμνήσει για την ενίσχυση των νεοελληνικών σπουδών στα ξένα πανεπιστήμια και την προβολή της ελληνικής γλώσσας στο εξωτερικό με την ίδρυση ελληνικών ινστιτούτων, τη χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων, τη διοργάνωση επιστημονικών συμποσίων κ.ά.
Η παροχή οικονομικών πόρων για την ενίσχυση της γλωσσικής παιδείας	Σε μια υποχρηματοδοτούμενη παιδεία είναι σαφές ότι δεν γίνεται να προωθηθεί η αγάπη για τη γλώσσα. Γι' αυτόν τον λόγο, η κεντρική εξουσία οφείλει να δίνει την απαραίτητη χρηματοδότηση από τον κρατικό προϋπολογισμό, προκειμένου το σχολείο να ασχοληθεί οργανωμένα και συστηματικά με τη γλωσσική εκπαίδευση (δράσεις φιλιανγνωσίας, αγώνες ρητορικής, δημιουργική γραφή, εκπόνηση προγραμμάτων για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από αλλοδαπούς κ.ά.)

**Η υπεύθυνη στάση
του ατόμου**

Κάθε άτομο οφείλει να δείξει ενδιαφέρον για τη γλωσσική του καλλιέργεια. Ειδικότερα, καλό είναι να αναπτύξει καλή σχέση με το ποιοτικό βιβλίο και την αξιόλογη έντυπη πληροφόρηση (ανάγνωση άρθρων, επιφυλλίδων κ.ά.). Από την τριβή του με κείμενα που χαρακτηρίζονται από υψηλή έκφραση του λόγου, το άτομο θα αναπτύξει τις γλωσσικές του δεξιότητες και θα καλλιεργήσει τους εκφραστικούς του τρόπους.

■ Η αντίθετη άποψη για τη γλωσσική «κρίση»

Η άποψη, ότι η γλώσσα διέρχεται «κρίση» δεν υποστηρίζεται από το σύνολο του επιστημονικού κόσμου. Γλωσσολόγοι και άνθρωποι του πνεύματος δεν πιστεύουν ότι η γλώσσα μας σήμερα έχει υποβαθμιστεί και εκφράζουν τα δικά τους επιχειρήματα.

- ▶ Πιστεύετε πως η γλώσσα πράγματι κινδυνεύει;
- ▶ Τι επιχειρήματα θα προτείνατε, αν έπρεπε να υποστηρίξετε ότι η γλώσσα μας δεν διέρχεται «κρίση»;
- ▶ Υπάρχουν πολλοί επιστήμονες σήμερα, οι οποίοι δεν ενστερνίζονται την άποψη ότι η ελληνική γλώσσα έχει υποβαθμιστεί. Ποιες πιστεύετε πως θα ήταν οι θέσεις τους;

Η γλώσσα μας σήμερα δεν διέρχεται κρίση, επειδή...

Σύντομα	Αναλυτικά
Τα ξένα δάνεια δεν καταστρέφουν τη γλώσσα	Παράλληλα με τη χρήση ελληνικών λέξεων στην ομιλούμενη γλώσσα είναι πιθανόν να υπάρχουν και ξένα δάνεια, τα οποία θα χρησιμοποιούνται σε διαφορετικά υφολογικά επίπεδα και σε διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας (π.χ. υπολογιστής-κομπιούτερ). Ο ξένος όρος δεν θα εξαφανίσει τον ελληνικό, αντίθετα η συνύπαρξή τους πλουτίζει τη γλώσσα. Σε κάθε περίπτωση, ο δανεισμός μεταξύ των γλωσσών δεν αποτελεί ένα σύγχρονο ή ασυνήθιστο φαινόμενο, αλλά χαρακτηρίζει όλες τις γλώσσες εδώ και αιώνες.
Η νεανική αργκό δεν είναι σύμπτωμα λεξιπενίας	Η γλώσσα των νέων (ή και η αργκό γενικά) δεν αποτελεί μορφή λεξιπενίας, διότι διακρίνεται από κάποια στοιχεία, τα οποία χαρακτηρίζουν τη δημιουργικότητα του γλωσσικού φαινομένου (π.χ. δημιουργία νεολογισμών). Επίσης, η γλώσσα των νέων αποτελεί μια γλωσσική ποικιλία, η οποία είναι εφήμερη και περιορισμένη χρονικά (σχετικά μικρές ηλικίες) και τοπικά (νεανικές παρέες).
Η γλώσσα είναι ένας ζωντανός οργανισμός	Η γλώσσα έχει την τάση να αλλάζει συνεχώς μέσα στην ιστορική της συνέχεια, για να ανταποκριθεί στις ανάγκες των ομιλητών της. Η γλωσσική αλλαγή προϋποθέτει ότι κάποιες δομές που έχουν καθιερωθεί από τη γλωσσική νόρμα ενδέχεται να αλλάξουν. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, πολλά από τα δήθεν «σφάλματα» που κάνουν οι ομιλητές στη χρήση της γλώσσας δεν είναι πραγματικά λάθη, αλλά αποδεικνύουν έμπρακτα την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας.

Γλωσσικές ποικιλίες

Η Γλώσσα μας είναι ένας **ζωντανός οργανισμός** που συνεχώς **εξελίσσεται**. Όπως αλλάζουμε εμείς, έτσι αλλάζει και αυτή, καθώς αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής μας.

■ Πολυμορφία/ποικιλία της γλώσσας

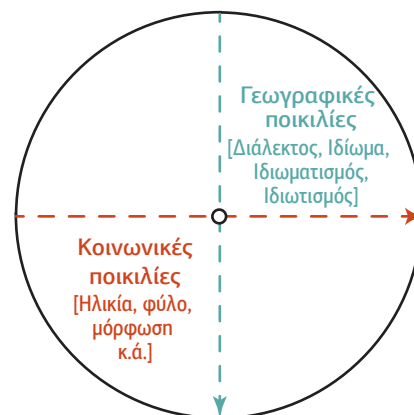
Η γλώσσα είναι κοινωνικό προϊόν, δηλαδή ένα δημιούργημα του ανθρώπου, που στοχεύει στην εξυπηρέτηση των αναγκών της κοινωνίας. Δεν έχει ανακαλυφθεί κοινωνία δίχως τη δική της γλώσσα, τον δικό της τρόπο επικοινωνίας. Κάθε κοινωνία έχει τα δικά της ξεχωριστά χαρακτηριστικά. Συνεπώς, και τον δικό της διαφορετικό γλωσσικό τρόπο επικοινωνίας.

Το σύνολο των ομιλητών μιας κοινότητας δεν χρησιμοποιεί παντού και πάντα τους ίδιους γλωσσικούς τρόπους. Υπάρχει πολυμορφία και όλες μαζί οι γλωσσικές ποικιλίες αποτελούν την εθνική γλώσσα.

Οι γλωσσικές ποικιλίες χωρίζονται σε:

- γεωγραφικές
- κοινωνικές

Οι γλωσσικές ποικιλίες εμπλουτίζουν μια εθνική γλώσσα, την κάνουν πληρέστερη και πολυκύμαντη.

Σχεδιάγραμμα: Οι γλωσσικές ποικιλίες

■ Γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες

Κατηγορίες γεωγραφικών γλωσσικών ποικιλιών	
Όρος	Ορισμός
Διάλεκτος	Πρόκειται για πλήρες γλωσσικό σύστημα, το οποίο χρησιμοποιείται από μια ομάδα ομιλητών συγκεκριμένης και ευρείας γεωγραφικής περιοχής, που διασπάστηκε από μια αρχικά «ενιαία» γλώσσα. Οι ομοιότητες με την Κοινή Γλώσσα είναι ελάχιστες. Αρχαίες διάλεκτοι: δωρική, ιωνική, αχαϊκή, αττική. Νεοελληνικές διάλεκτοι: κυπριακή, κατωιταλική, ποντιακή, κρητική, τσακωνική, καππαδοκική.

Ιδιώμα	Πρόκειται για τοπικές παραλλαγές που εμφανίζονται κατά τόπους και διαφέρουν ελάχιστα από την Κοινή Γλώσσα. Νεοελληνικά ιδιώματα: θρακιώτικα, μακεδονικά, θεσσαλικά, πελοποννησιακά κ.ά.
Ιδιωματισμός	Οποιοδήποτε γλωσσικό στοιχείο συναντάται σε γλωσσική ποικιλία (π.χ. σε διάλεκτο ή ιδιώμα) και δεν είναι γνωστό στην Κοινή Γλώσσα. [π.χ. νύφε (στα ποντιακά, αντί για «νύφη», νάμαν (στα βλάχικα, αντί για «να ήμουν»), πιδί (αντί για «παιδί»)]. Παράδειγμα παροιμίας: – Άγιος που δεθ θαματοουργεί τηδ δόξα τι τηθ θέλει; (Κάρπαθος) – Άγιος που δε θαματοουργεί, μηδέ δοξολογείται. (Πελοπόννησος)
Ιδιωτισμός	Φράση που χρησιμοποιείται στην Κοινή Γλώσσα και είναι κοινώς γνωστή κι αποδεκτή, χωρίς αυτό να σημαίνει πως οι λέξεις που χρησιμοποιούνται στη φράση έχουν κυριολεκτική σημασία (π.χ. τρώει ξύλο, δεν πας καλά, το έχεις χαμένο κ.ά.).

■ Η αξία των διαλέκτων και των ιδιωμάτων

Όπως, όμως, έχει επισημάνει ο Μ. Τριανταφυλλίδης «οι διάλεκτοι ενός λαού είναι κι αυτές μια από τις **πολυτιμότερες πηγές** για τον πλουτισμό της γραφόμενης γλώσσας του και θα ήταν λάθος και ασυχώρετη στενοκεφαλιά, αν ήθελε κανείς να αποκλείσει από την κοινή γλώσσα καθεμιά **όμορφη** λέξη, έναν τύπο που εκφράζει κάτι ξεχωριστό, έναν **ιδιωματισμό**, μόνο και μόνο γιατί έτυχε να είναι **διαλεκτικός**. Όλες οι ξένες γλώσσες έχουν πλουτιστεί από τα ιδιώματα και πολλές φορές μάλιστα μεγάλοι λογοτέχνες συνειδητά εργάστηκαν γι' αυτόν τον σκοπό».

Τ. Μακρογιάννη, Αθ. Μιχάλη, Β. Καζούλη, (2009)

- ▶ Πού έγκειται η ωφελιμότητα των γεωγραφικών γλωσσικών ποικιλιών;
- ▶ Ποια είναι η σημασία των διαλέκτων και των ιδιωμάτων για την ανθρωπότητα;
- ▶ Ποια είναι η αξία των γεωγραφικών ποικιλιών για την εξέλιξη της γλώσσας και την ανθρώπινη κοινωνία;

Η ωφελιμότητα των γεωγραφικών γλωσσικών ποικιλιών έγκειται στην...

Σύντομα	Αναλυτικά
Ανάδειξη της πολιτιστικής αξίας κάθε περιοχής και διατήρηση της συλλογικής γλωσσικής κληρονομιάς	Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα αναδεικνύουν την τοπική ομιλία, τον πολιτισμό και τις ιδιαιτερότητες κάθε τόπου. Με τη διατήρηση και διάδοση των γλωσσικών ποικιλιών επιτυγχάνεται ο πολιτιστικός πλουραλισμός. Συγκεκριμένα, μέσα από τις γεωγραφικές ποικιλίες προβάλλονται διαφορετικές ηθικές αξίες, παραδόσεις, ήθη και έθιμα. Για παράδειγμα, από την πολιτιστική κληρονομιά του Πόντου μάς παραδίδεται το έθιμο παραλαβής νερού τη νύχτα της Πρωτοχρονιάς από πηγές και πηγάδια, για να έχει η οικογένεια μια ευλογημένη χρονιά. Για το παραπάνω έθιμο, χρησιμοποιείται η λέξη «καλαντόνερν».
Κατανόηση της εξέλιξης της γλώσσας και της ιστορικής προέλευσής της	Σε πολλές διαλέκτους ή ιδιώματα διασώζονται φωνολογικά ή γραμματικοσυντακτικά φαινόμενα που προδίδουν τη γλωσσική και ιστορική εξέλιξη που έχει επέλθει σε κάθε γεωγραφική περιοχή. Το γεγονός αυτό μάς επιτρέπει να μελετήσουμε και να κατανοήσουμε καλύτερα το γλωσσικό παρελθόν και, άρα, την εξέλιξη της γλώσσας.
Διασύνδεση ανθρώπων με κοινή καταγωγή	Οι γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες αποτελούν κοινό κώδικα επικοινωνίας για πολλούς ανθρώπους, δημιουργώντας το αίσθημα του συνανήκειν. Επομένως, η κοινή γλωσσική ταυτότητα αποτελεί ισχυρό «δεσμό» με την ιστορία, την καταγωγή και τον πολιτισμό του εκάστοτε τόπου.
Διάνθιση της εθνικής μας γλώσσας	Οι τοπικές διάλεκτοι και τα ιδιώματα δεν πρέπει να θεωρείται ότι υποβαθμίζουν ή αλλοιώνουν την κοινή πρότυπη γλώσσα. Αντιθέτως, οι ιδιοματισμοί αναδεικνύουν την ποικιλία και την πολυμορφία της γλώσσας μιας χώρας. Μάλιστα, εμπλουτίζουν και τον ίδιο τον πολιτισμό. Για παράδειγμα, η λέξη «βαρελόπον» στην ποντιακή διάλεκτο σημαίνει το «μικρό βαρέλι». Υπάρχει, δηλαδή, η παραγωγική κατάληξη -όπον. Στα νέα ελληνικά, έχει επικρατήσει η παραγωγική κατάληξη -άκι, δηλαδή «βαρελάκι». Επομένως, με δύο διαφορετικές παραγωγικές καταλήξεις δίνουμε το ίδιο ακριβώς νόημα στη λέξη.

■ Αίτια συρρίκνωσης των διαλέκτων/ιδιωμάτων

- ▶ Για ποιους λόγους οι γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες χάνονται στον χρόνο;
- ▶ Ποια είναι τα αίτια που οδηγούν σε συρρίκνωση τις γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες;
- ▶ Ποιοι παράγοντες συντελούν στην εξαφάνιση των διαλέκτων και των ιδιωμάτων;

Οι παράγοντες που συντελούν στην εξαφάνιση των διαλέκτων είναι...

Σύντομα	Αναλυτικά
Η ευκολία μετακίνησης - Η εξάλειψη γεωγραφικού περιορισμού	Ο εκμηδενισμός των αποστάσεων με την εξέλιξη των Μέσων Μεταφοράς και των ΤΠΕ (Τεχνολογία Πληροφοριών και Επικοινωνίας) έχει φέρει τους ανθρώπους διαφορετικών περιοχών και διαφορετικής κουλτούρας πολύ κοντά με αποτέλεσμα την υιοθέτηση κοινού γλωσσικού κώδικα. Επομένως, οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα χάνουν σταδιακά την ισχύ τους.
Η ευρεία χρήση της Κοινής Γλώσσας από τα ΜΜΕ	Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ), που έχουν πανελλαδική εμβέλεια, χρησιμοποιούν αποκλειστικά την κοινή εθνική γλώσσα. Η μόνη περίπτωση να ακουστεί στην τηλεόραση κάποιο γλωσσικό στοιχείο ιδιώματος ή διαλέκτου είναι να διενεργηθεί συνέντευξη ή ρεπορτάζ με ανθρώπους που ζουν σε κάποιο χωριό στην επαρχία.
Η διδασκαλία της Κοινής Γλώσσας από τη δημόσια εκπαίδευση	Όσον αφορά την εκπαίδευση, έχει υιοθετηθεί μια ενιαία εκπαιδευτική πολιτική με γλωσσικό κώδικα την κοινή εθνική γλώσσα. Με τη διδασκαλία της κοινής επίσημης γλώσσας στο σχολείο τα παιδιά απομακρύνονται από τις διαλέκτους και τα ιδιώματα.
Η παγκοσμιοποίηση	Μέσα στο σύγχρονο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης ευνοούνται οι γλωσσικές αλληλεπιδράσεις, καθώς λεκτικά στοιχεία μεταλαμπαδεύονται από τη μία γλώσσα στην άλλη. Η συνθήκη αυτή απαξιώνει τις ιδιαίτερες γλωσσικές ποικιλίες της μητρικής γλώσσας, καθώς παρατηρείται εισροή/παρέισφρηση ξενικών στοιχείων.
Η προοδοπληξία	Η προοδοπληξία, ως τάση άκριτης αποδοχής οποιουδήποτε μοντέρνου στοιχείου και απόρριψης οποιουδήποτε παραδοσιακού, συμβάλλει στη συρρίκνωση της ντοπιολαλιάς και των επιμέρους γλωσσικών ποικιλιών. Αυτό συμβαίνει, καθώς στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της ανάπτυξης της τεχνολογίας, που αποτελούν το μέλλον του πλανήτη, οι άνθρωποι χρειάζονται μια κοινή κι εύκολη γλώσσα για τη μεταξύ τους επικοινωνία. Οτιδήποτε παραδοσιακό με καταγωγή από το παρελθόν, όπως τα ιδιώματα και οι διάλεκτοι, θεωρείται πως ζημιώνει την πρόοδο και την εξέλιξη.
Η υποτίμησή τους από τους ανθρώπους των αστικών κέντρων	Υπάρχει γενικότερα η αντίληψη, πως οι άνθρωποι της πόλης είναι πιο εξελιγμένοι και σύγχρονοι σε σχέση με τους ανθρώπους της επαρχίας και του χωριού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση της γλώσσας και του τρόπου ζωής στην επαρχία. Επομένως, οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα θεωρούνται παλιακά και ξεπερασμένα.

■ Τρόποι για την προστασία των διαλέκτων και των ιδιωμάτων

- ▶ Με ποιους τρόπους και με ποια μέσα μπορεί να επιτευχθεί η διάσωση των γεωγραφικών γλωσσικών ποικιλιών;
- ▶ Πώς μπορούμε να προστατεύσουμε τις διαλέκτους και τα ιδιώματα για να μην εξαφανιστούν;
- ▶ Αναφέρετε τρόπους με τους οποίους μπορεί η κοινωνία να διασώσει τις γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες.

Η προστασία των διαλέκτων και των ιδιωμάτων μπορεί να επιτευχθεί με...

Σύντομα	Αναλυτικά
Ενίσχυση φορέων που στοχεύουν στη διατήρηση των διαλέκτων/ιδιωμάτων	Το κράτος μπορεί να επικορηγεί και να στηρίζει κέντρα μελέτης, πανεπιστήμια ή συλλόγους που δραστηριοποιούνται με στόχο τη διατήρηση των τοπικών γλωσσικών ποικιλιών. Προτείνεται να εκπονηθούν ερευνητικά προγράμματα από πανεπιστημιακούς φορείς, τα οποία θα προωθούν τη μελέτη, την προβολή και την αξία των διαλέκτων/ιδιωμάτων.
Στοχευμένες ενέργειες στο σχολικό πλαίσιο	Εντός του σχολικού πλαισίου μπορούν να πραγματοποιηθούν ειδικά μαθήματα στο μάθημα της Γλώσσας για τις γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες. Επίσης, μπορούν να διοργανωθούν εκδηλώσεις και προγράμματα επιμόρφωσης με στόχο την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού. Καλό είναι να αξιοποιηθεί και μια πιο βιωματική προσέγγιση στην επαφή των μαθητών με τις διαλέκτους/ιδιώματα. Για παράδειγμα, μπορούν να γίνουν εκδρομές σε ελληνικές περιοχές, στις οποίες διασώζονται ιδιωματικά στοιχεία, έτσι ώστε οι μαθητές να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, γνωρίζοντας εμπειρικά τις γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες.
Συνεισφορά των ΜΜΕ	Στα ΜΜΕ καλό θα ήταν να προβάλλονται ζητήματα που αφορούν τη γλώσσα και, συγκεκριμένα, τις γλωσσικές ποικιλίες. Για παράδειγμα, μια καλή ιδέα θα ήταν μια εκπομπή Γλωσσολογίας που να συμπεριλαμβάνει πληροφορίες για τα ιδιώματα και τις διαλέκτους, απελευθερώνοντας το ευρύ κοινό από στερεότυπα που επιβάλλουν τη γλωσσική ομοιογένεια.

■ Η γλώσσα των νέων

Με τον όρο «Γλώσσα των νέων» αναφερόμαστε στα γλωσσικά χαρακτηριστικά που αξιοποιούν οι νέοι σήμερα για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Πρόκειται ουσιαστικά για μια **κοινωνιό-λεκτο** (socilect). Σύμφωνα με την Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, «κοινωνιόλεκτος» είναι η γλωσσική ποικιλία που δηλώνει στοιχεία της κοινωνικής ταυτότητας των χρηστών, εφόσον συνδέονται με κοινωνικές ομάδες. Πιο απλά, πρόκειται για τρόπους ομιλίας με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που χρησιμοποιούνται σε συγκεκριμένες συνθήκες επικοινωνίας και σχετίζονται με τη γλωσσική συνείδηση της κοινότητας.

Η χρήση κοινωνιόλεκτων ενισχύει την αίσθηση του «ανήκειν» σε μια κοινότητα, την κοινότητα των νέων ή αλλιώς «παρέα». Στην πραγματικότητα, δεν πρόκειται για γλώσσα που μαθαίνεται αλλά για πολλούς τρόπους ομιλίας με κοινές τάσεις.

■ Χαρακτηριστικά της γλώσσας των νέων

- ▶ Ποια είναι τα γνωρίσματα της γλώσσας των νέων;
- ▶ Από ποια χαρακτηριστικά διακρίνεται η γλώσσα που μιλούν οι νέοι;
- ▶ Ποια στοιχεία διαμορφώνουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της νεανικής γλώσσας;

Η γλώσσα των νέων χαρακτηρίζεται από...	
Σύντομα	Αναλυτικά
Ιδιαίτερες εκφράσεις	Η γλώσσα των νέων περιλαμβάνει λέξεις για τις οποίες δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο στην κοινή μας γλώσσα. Για παράδειγμα, όταν κάποιος θέλει να χαιρετήσει μπορεί να πει «τσα γεια» ή αν θέλει να επαινέσει κάποιον «Έγραψες!».
Εναλλακτικό λεξιλόγιο	Για πράγματα και καταστάσεις που έχουν ήδη όνομα, η γλώσσα των νέων (και ιδιαίτερα η slang) μπορεί να επινοήσει εναλλακτικές ονομασίες. Για παράδειγμα, όταν κάποιος είναι κουρασμένος από τη δουλειά και τα βάρη της καθημερινότητας, μπορεί να πει «Δεν την παλεύω, ρε συ!» αντί για «Είμαι εξουθενωμένος!». Ο αποδέκτης του μηνύματος, εφόσον γνωρίζει την κοινωνιόλεκτο, αντιλαμβάνεται πλήρως το περιεχόμενό του.
Γλωσσική επιθετικότητα	Οι νέοι εκφράζονται με ιδιαίτερη ζωντάνια στον λόγο τους και πολλές φορές η επιθετικότητά τους αποτυπώνεται μέσα από σύντομες και έντονες εκφραστικές λέξεις. Για παράδειγμα, όταν κάποιος φαίνεται να μη γνωρίζει τίποτα, αποκαλείται «σκράπας».
Αξιολογικό χαρακτήρα	Η γλώσσα των νέων περιλαμβάνει, κυρίως, λέξεις για να επικροτήσει και να εγκωμιάσει ή να αποθαρρύνει και να σχολιάσει αρνητικά μια πράξη ή ακόμα κι έναν άνθρωπο, π.χ. σούπερ, τζάμι, πλέμπα κ.ά. Για παράδειγμα, «Είναι τελείως βλάκατρον» [Βλάκας + Megatron (αρχηγός των Decepticons στους Transformers)].
Χρήση λέξεων από την τοπική κοινότητα	Οι νέοι αξιοποιούν στον λόγο τους φράσεις ή λέξεις που προέρχονται από τον κοινωνικό τους περίγυρο. Για παράδειγμα, αντλούν στοιχεία από την τοπική διάλεκτο ή από κάποια γλωσσική μειονότητα της περιοχής στην οποία ζουν.
Αξιοποίηση λέξεων από την ψυχαγωγία	Πολλές φορές οι νέοι αντλούν το λεξιλόγιό τους από ψυχαγωγικές εκπομπές ή σλόγκαν της τηλεόρασης. Επίσης, παρατηρείται το φαινόμενο δημιουργίας νέων λέξεων μέσα από τραγούδια της τραπ.

Ιδιαίτερα σημασιολογικά πεδία	Στη νεανική κοινωνιόλεκτο συναντώνται και λέξεις ή φράσεις για κοινωνικές κατηγορίες (π.χ. για τους ηλικιωμένους, το παππουδέλι), βιωματικές και κοινωνικές εμπειρίες (π.χ. σε ένα πάρτυ, ξεσαλώνω), ψυχολογικές καταστάσεις (π.χ. τα παίρνω στην γκράνα) αλλά και επιτατικές εκφράσεις (π.χ. ψιλο-).
Στερεότυπες φράσεις	Συγκεκριμένες στερεοτυπικές φράσεις, όπως «Δώσε πόνο!» και «Άκου φάση!» είναι συνηθισμένες στη γλώσσα των νέων. Πρόκειται για λεξιλόγιο με χαιρετισμούς, προσφωνήσεις, συμφωνία ή άρνηση και εκκίνηση μιας συζήτησης.
Ανυπαρξία λεξιλογίου για εξεζητημένους όρους	Η γλώσσα των νέων δεν περιλαμβάνει λέξεις ή φράσεις που καλύπτουν το εύρος της ομιλούμενης γλώσσας. Πρόκειται για μια γλώσσα που εξυπηρετεί απλώς τις ανάγκες της καθημερινής επικοινωνίας μεταξύ των νέων παιδιών. Για παράδειγμα, δεν υπάρχει κάποια ειδική ορολογία για αφηρημένες έννοιες ή έννοιες της επιστήμης.
Κράμα ελληνικών και ξενικών λέξεων	Είναι συχνό φαινόμενο η γλώσσα των νέων να συμπεριλαμβάνει και ξενικές λέξεις, κυρίως αγγλικές. Για παράδειγμα, όταν περιπαίζουμε κάποιον, λέμε ότι κάνουμε «τρολάρισμα» (από το αγγλικό troll).

■ Λόγοι ανάπτυξης της γλώσσας των νέων

- ▶ Για ποιους λόγους αναπτύσσεται η γλώσσα των νέων;
- ▶ Ποιοι είναι οι παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της νεανικής γλώσσας;
- ▶ Αναφέρετε τους λόγους για τους οποίους οι νέοι υιοθετούν έναν ιδιαίτερο γλωσσικό κώδικα επικοινωνίας.

Οι λόγοι για τους οποίους οι νέοι υιοθετούν έναν ιδιαίτερο γλωσσικό κώδικα είναι...

Σύντομα	Αναλυτικά
Η αναζήτηση ενός κοινού τρόπου έκφρασης	Οι νέοι άνθρωποι επιδιώκουν την καινοτομία και την εξέλιξη. Στο πλαίσιο αυτό επιζητούν αναγνώριση από τους οικείους τους κι έναν κοινό τρόπο έκφρασης μεταξύ τους.
Η αίσθηση του «ανήκειν»	Ο κοινός τρόπος έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ατόμων νεαρής ηλικίας λειτουργεί ως κριτήριο για την ένταξη στην ίδια ομάδα, στην ίδια κοινότητα. Η ιδιαίτερη γλώσσα που χρησιμοποιούν οι νέοι λειτουργεί ως στοιχείο συνοχής, ως συνδεδετικός κρίκος που ενώνει τα μέλη μιας ομάδας, αλλά και ως σημείο αναγνώρισης. Οι νέοι νιώθουν την ανάγκη να συμμορφώνονται στα γλωσσικά πρότυπα της παρέας τους, προκειμένου να μην περιθωριοποιούνται από αυτήν.

Η κοινή ηλικιακή ομάδα	Στη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας, το άτομο προσπαθεί να διαμορφώσει την ταυτότητά του. Στην προσπάθειά του αυτή τείνει να διαφοροποιείται από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο διαφοροποίησης εντάσσεται και η υιοθέτηση ενός ξεχωριστού γλωσσικού κώδικα.
Η τάση για διαφοροποίηση από τους «μεγαλύτερους»	Η κοινωνιόλεκτος των νέων αποτελείται από γλωσσικά στοιχεία τα οποία αγνοούν οι μεγαλύτεροι σε ηλικία. Το παραπάνω κάνει τους νέους να νιώθουν – στο πλαίσιο της κοινωνικής τους ομάδας – μοναδικοί, ξεχωριστοί και διαφορετικοί από τους ενήλικες. Έτσι, η ομάδα των νέων με κοινή γλώσσα προασπίζεται το καινοτόμο και το μοντέρνο απέναντι στο παλιό και παραδοσιακό των μεγαλύτερων ηλικιών.
Η συμπόρευσή τους με τις τεχνολογικές εξελίξεις	Η τεχνολογική εξέλιξη αποτελεί σήμα κατατεθέν της νεότητας και της καινοτομίας. Πολλές φορές η τεχνολογία έχει υπάρξει η αιτία για τη δημιουργία λεξιλογίου στη γλώσσα των νέων. Το λεξιλόγιο αυτό αποτελεί κώδικα επικοινωνίας των νέων και αξιοποιείται και σε συνθήκες της καθημερινότητας (π.χ. λαγκάρω = κολλάει το μυαλό μου). Συνεπώς, οι νέες τεχνολογικές συνθήκες ευνοούν τη λεξιπλασία και τη δημιουργικότητα.

■ Κριτικές για τη γλώσσα των νέων: θετικές και αρνητικές

- Ποιες είναι οι δύο αντικρουόμενες απόψεις για τη «γλώσσα των νέων» και σε ποια επιχειρήματα στηρίζονται;

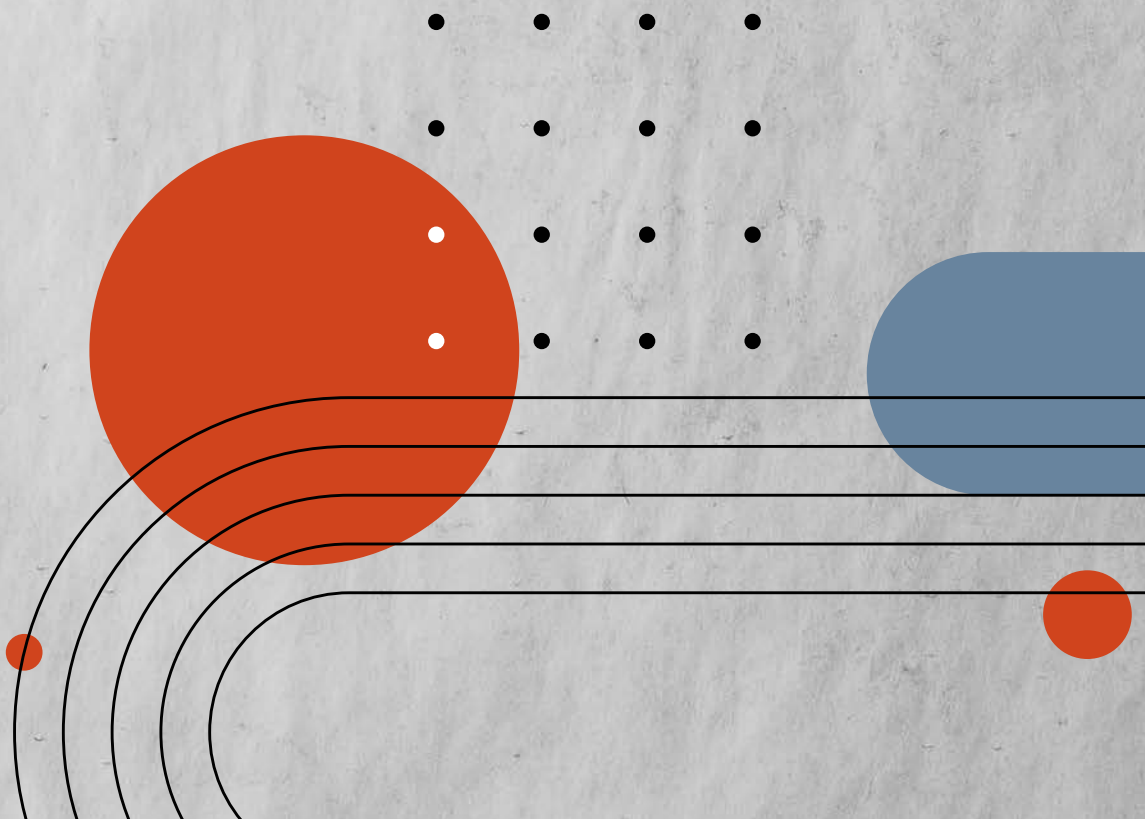
Οι θετικές κριτικές υποστηρίζουν ότι η νεανική γλώσσα συμβάλλει...	
Σύντομα	Αναλυτικά
Στη συνειδητοποίηση διαφόρων γλωσσικών μορφών και στην ανάπτυξη μηχανισμών επικοινωνίας ανάλογα με την κατάσταση	Οι νέοι αντιλαμβάνονται πως μπορούν να χρησιμοποιήσουν πολλές λέξεις για να αναφερθούν στο ίδιο αντικείμενο ή στην ίδια διαδικασία. Η παραπάνω ιδιότητα τούς οδηγεί ένα βήμα πιο κοντά στην πολυμορφία της έκφρασης ξεπερνώντας μονοδιάστατες αντιλήψεις για τη γλώσσα. Συνεπώς, προσαρμόζουν τον λόγο τους κατάλληλα όταν οι επικοινωνιακές περιστάσεις το απαιτούν. Για παράδειγμα, αλλιώς επικοινωνούν μεταξύ τους και αλλιώς μιλούν όταν απευθύνονται σε έναν καθηγητή στο σχολείο.
Στη γλωσσική ποικιλότητα	Μέσα από πραγματικές συνθήκες χρήσης της γλώσσας ο νέος άνθρωπος έρχεται αντιμέτωπος με την ποικιλία/ετερογένεια της γλώσσας, καθώς μαθαίνει να αξιοποιεί το ρεπερτόριο ποικιλιών της γλωσσικής κοινότητας στην οποία ανήκει.

Στη γλωσσική δημιουργικότητα και στη φαντασία	Γλωσσολόγοι και επιστήμονες που μελετούν τη γλώσσα των νέων υποστηρίζουν ότι τα greeklish ή η αργκό αποτελούν ένα σημείο εφαρμογής της φαντασίας των νέων, καθώς επινοούν νέες λέξεις και φράσεις. Αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι οι νέοι χρησιμοποιούν παραγωγικές καταλήξεις ή δημιουργούν σύνθετες λέξεις στις οποίες αποδίδουν ξεχωριστή και σημαντική νοηματική υφή. Για παράδειγμα, ο «κριντζαριστός» είναι αυτός που ό,τι κι αν κάνει σε φέρνει σε δύσκολη θέση. Κριντζ γενικότερα είναι κάτι το οποίο σε κάνει να νιώθεις άβολα. Η λέξη προέρχεται από το αγγλικό cringe.
Στην παγκοσμιοποίηση	Σταδιακά οι νέοι έρχονται σε επαφή με γλωσσικά στοιχεία άλλων πολιτισμών και γλωσσών τα οποία εντάσσουν στην ομιλία τους. Με αυτόν τον τρόπο διευρύνεται ο γλωσσικός ορίζοντας και οι νέοι έρχονται σε επαφή με ξένες γλώσσες με τις οποίες εξοικειώνονται, ακόμα και αν δεν τις χρησιμοποιούν σωστά.

Οι αρνητικές κριτικές υποστηρίζουν ότι η νεανική γλώσσα μπορεί να οδηγήσει σε...	
Σύντομα	Αναλυτικά
Γλωσσική πενία	Η γλώσσα των νέων αναπτύσσει έναν περιορισμένο γλωσσικό μηχανισμό με μόλις λίγες βασικές λέξεις, φράσεις και προτάσεις, που επαναλαμβάνονται. Έτσι, οι ομιλητές αδυνατούν να εκφράσουν πλήρως τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους. Συνεπώς, η μητρική γλώσσα φθίνει και παύουν να υπάρχουν κανόνες ορθογραφίας και σύνταξης, καθώς κυριαρχεί η μαζοποίηση και, επιπλέον, εκλείπει η ζωντάνια και η παραστατικότητα από τον λόγο.
Αλλοίωση της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού	Όσο αλλοιώνεται η γλώσσα, τόσο αλλοιώνεται και ο πολιτισμός μας. Η σταδιακή καταστροφή της γλώσσας σημαίνει αδυναμία διατήρησης της παράδοσης και του πολιτισμού. Έτσι, αμβλύνεται η εθνική μας συνείδηση και χάνεται η εθνική μας ταυτότητα. Για παράδειγμα, εάν σταδιακά χαθεί από το λεξιλόγιό μας μια λέξη που αφορά ένα παραδοσιακό έθιμο, τότε θα χαθεί και το ίδιο το έθιμο.
Συρρίκνωση του λεξιλογίου	Χαρακτηριστικό της γλώσσας των νέων είναι η χρήση λεξιλογίου για συγκεκριμένα πράγματα της καθημερινότητας. Οι νέοι τείνουν να χρησιμοποιούν την ίδια λέξη για πολλές παρόμοιες περιπτώσεις με αποτέλεσμα το πλούσιο λεξιλόγιο της πρότυπης μητρικής γλώσσας να εξαφανίζεται σταδιακά, καθώς δεν χρησιμοποιείται.

Ξενομανία	Όσο η τεχνολογία προχωρά και όσο οι νέοι έρχονται πιο κοντά στη μόδα του εξωτερικού τόσο περισσότερο εισάγονται στην ελληνική γλώσσα ξένες λέξεις. Οι νέοι, λοιπόν, κατηγορούνται για ξενομανία, αφού παύουν να χρησιμοποιούν ελληνικές λέξεις και στη θέση τους βάζουν τις αντίστοιχες ξενικές.
Προβλήματα κατανόησης	Αφού συρρικνώνεται η γλώσσα και οι άνθρωποι δεν χρησιμοποιούν την πληθώρα μηχανισμών (π.χ. η παραγωγή νέων λέξεων) που τους παρέχει η ποικιλόμορφη πρότυπη γλώσσα, σταδιακά μειώνεται η αντίληψη και κατανόηση των συνανθρώπων μας.
Επίπλαστο, ανύπαρκτο λεξιλόγιο	Αρκετοί μελετητές του θέματος υποστηρίζουν ότι το λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν οι νέοι ουσιαστικά δεν υφίσταται. Όχι μόνο αλλοιώνεται η πρότυπη γλώσσα, αλλά χρησιμοποιείται και μια γλώσσα η οποία δεν υπάρχει.

ΘΕΩΡΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Κατανόηση Λογοτεχνικού κειμένου

■ Τα πρόσωπα της ιστορίας

Πρωταγωνιστές	Δευτερεύοντα πρόσωπα
■ Κατέχουν κεντρική θέση στην ιστορία. ■ Οι πράξεις, οι σκέψεις και τα συναισθήματά τους καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος της αφήγησης. ■ Παρουσιάζονται πολύ αναλυτικά από τον συγγραφέα. ■ Κινούν τα νήματα της ιστορίας και προωθούν σημαντικά την εξέλιξή της.	■ Περιστρέφονται γύρω από τους κεντρικούς ήρωες. ■ Δεν έχουν κεντρικό ρόλο στην ιστορία, αλλά επιτελούν συμπληρωματικές λειτουργίες. ■ Ενισχύουν τον ρόλο των βασικών προσώπων, είτε θέτοντας εμπόδια σε αυτούς είτε βοηθώντας τους να τα ξεπεράσουν. ■ Συμβάλλουν στην κατανόηση της προσωπικότητας των κεντρικών ηρώων.

Σε ένα λογοτεχνικό κείμενο (πεζό ή ποιητικό), ο συγγραφέας μάς δίνει πληροφορίες για έναν ήρωα, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν:

- Το όνομα του ήρωα ή την ιδιότητά του (αν είναι ανώνυμος).
- Το φύλο του.
- Την εξωτερική εμφάνιση και την ηλικία του.
- Την κοινωνική και οικονομική θέση του (επάγγελμα, κοινωνική τάξη κ.ά.).
- Την πολιτισμική του ταυτότητα (θρήσκευμα, εθνικότητα, ιδεολογικές πεποιθήσεις και αξίες).
- Το ήθος και την προσωπικότητά του.
- Τις σχέσεις του με άλλα πρόσωπα.
- Τον βαθμό ταύτισής του με τον συγγραφέα.

■ Ο χώρος και ο χρόνος της ιστορίας

Ο χώρος	1. Συγκεκριμένος: ο συγγραφέας προσδιορίζει τον χώρο της ιστορίας, είτε για να εντάξει και να πληροφορήσει τον αναγνώστη για όσα συμβαίνουν στην ιστορία με στόχο να τα εικονοποιήσει, είτε για να τον βοηθήσει να δημιουργήσει συσχετίσεις με ιστορικά γεγονότα.
	2. Αόριστος, ακαθόριστος: ο συγγραφέας δεν προσδιορίζει τον χώρο της ιστορίας γιατί θέλει να προσδώσει ένα καθολικό και παγκόσμιο χαρακτήρα στο έργο του.
Ο χρόνος	1. Συγκεκριμένος: ο συγγραφέας προσδιορίζει τον χρόνο της ιστορίας, είτε για να εντάξει και να πληροφορήσει τον αναγνώστη για το κοινωνικό πλαίσιο και τις αξίες της εποχής είτε για να σκηνοθετήσει/δραματοποιήσει το σκηνικό της ιστορίας είτε για να προκαλέσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη για όσα προηγήθηκαν ή ακολουθούν στην ιστορία (αναδρομές, προλήψεις, in media res κ.λπ.).
	2. Αόριστος, ακαθόριστος: ο συγγραφέας δεν προσδιορίζει τον χρόνο της ιστορίας, γιατί θέλει να προσδώσει ένα διαχρονικό χαρακτήρα στο έργο του.

■ Το κοινωνικό πλαίσιο δράσης

Ένα στοιχείο που απασχολεί τους συγγραφείς είναι οι **κοινωνικές συνθήκες** μέσα στις οποίες δρουν και διαμορφώνονται τα πρόσωπα. Εξάλλου, η δράση των λογοτεχνικών προσώπων επηρεάζεται και καθορίζεται όχι μόνο από τις προσωπικές τους επιθυμίες και επιδιώξεις, αλλά και **από τις συνθήκες που επικρατούν στο κοινωνικό τους περιβάλλον** (οικονομική κατάσταση του τόπου, κοινωνικές συμβάσεις, ήθη, έθιμα και αντιλήψεις της εποχής, επαγγελματική ενασχόληση κ.ά.).

■ Το βασικό θέμα του κειμένου

Το βασικό θέμα ενός κειμένου είναι μια γενική διατύπωση του **βασικού άξονα** και των **προθέσεων** του συγγραφέα. Μπορεί να έχει σχέση με προσωπικά βιώματα του ήρωα, ένα ιστορικό γεγονός, ένα κοινωνικό φαινόμενο, τις σχέσεις ανθρώπων, ένα φιλοσοφικό ζητούμενο, μια κοινωνική συνθήκη κ.ά.

Για να βρούμε το βασικό θέμα ενός κειμένου, συνήθως στρεφόμαστε προς:

- Τους **ήρωες**, την **προσωπικότητα** και το **ήθος** τους.
- Το **κοινωνικό πλαίσιο δράσης** (π.χ. αν βρίσκεται σε αστικό ή επαρχιακό χώρο, σε προοδευτική ή συντηρητική κοινωνία κ.ά.).

- Τις **ιδέες** (π.χ. φιλοσοφικά ζητήματα αναφορικά με τον ανθρώπινο βίο), τις **αξίες** (π.χ. φιλοπατρία, αξιοπρέπεια, τιμή κ.ά.) και τις **αντιλήψεις** του κειμένου (π.χ. στερεότυπα για τα δύο φύλα, συμβατικότητες αναφορικά με τον γάμο, την προίκα κ.ά.).
- Επιμέρους **προβληματισμούς** (π.χ. η καταπίεση των γυναικών, η ανεργία κ.ά.).

■ Περικείμενο

Κάθε λογοτεχνικό έργο, ποιητικό ή πεζό, περιλαμβάνει καταρχήν τον κύριο κειμενικό κορμό, αυτόν που, κυρίως, μας απασχολεί στην ανάγνωση, την ερμηνεία και την ανάλυσή μας. Στο **περικείμενο** εντάσσονται όλα εκείνα τα στοιχεία που, ενώ δεν εντάσσονται μέσα στο κυρίως σώμα του λογοτεχνικού κειμένου, είναι άμεσα συνδεδεμένα με αυτό, καθώς το συνοδεύουν προικίζοντάς το με έναν ποικιλόμορφο περίγυρο. Τα στοιχεία αυτά, γραμμένα **άλλοτε από τον ίδιο τον συγγραφέα** του κυρίως κειμένου και **άλλοτε από κάποιον άλλο**, τα ονομάζουμε **περικειμενικά στοιχεία**, ακριβώς επειδή βρίσκονται «**περί το κείμενο**», δηλαδή γύρω από το καθαυτό κείμενο.

Στα περικειμενικά στοιχεία εντάσσονται:

■ ο τίτλος του λογοτεχνικού έργου	■ υποσημειώσεις
■ προλογικά σημειώματα	■ εικονογραφικά στοιχεία
■ επίμετρα	■ μότο και προμετωπίδες
■ επίλογοι	■ πληροφορίες σχετικά με τη δημιουργία ή την έκδοση του κειμένου
■ αφιερώσεις	

■ Συγκείμενο

Συγκείμενο ονομάζουμε το πλαίσιο αναφοράς του λογοτεχνικού έργου, δηλαδή τα ιστορικά, κοινωνικά και βιογραφικά/ιδεολογικά δεδομένα των συνθηκών της παραγωγής του. Τα στοιχεία του πραγματικού κόσμου, που αναπαρίστανται στα λογοτεχνικά κείμενα, αποτελούν το συγκείμενό τους και συμβάλλουν στην ερμηνεία τους.

Τέτοια στοιχεία είναι, μεταξύ άλλων:

- Η χωρο-χρονική τοποθέτηση (πού και πότε εκτυλίσσεται αυτό που διαβάζουμε).
- Οι ιστορικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες του χρόνου συγγραφής.
- Η πολιτεία και το δίκαιό της (άγραφο ή γραπτό).
- Ο πολιτισμός, η κουλτούρα και η θρησκεία (αντιλήψεις, παραδόσεις και ήθη).

■ Ο τίτλος του κειμένου

Ο **τίτλος** του λογοτεχνικού κειμένου είτε έχει **άμεση και σαφή συσχέτιση** με το περιεχόμενό του είτε **λειτουργεί ως σχόλιο**, που καθοδηγεί τον αναγνώστη στην προσέγγιση και ερμηνεία του κειμένου.

■ Παράδειγμα

Στο διήγημα του Όσκαρ Ουάιλντ «Ο πιστός φίλος», ο τίτλος δεν είναι αντιπροσωπευτικός του περιεχομένου, αλλά λειτουργεί ειρωνικά, καθώς ο συγγραφέας στηλιτεύει την εκμετάλλευση που υφίσταται ο κεντρικός ήρωας από έναν άνθρωπο που παρίστανε τον φίλο του για να αποκομίσει προσωπικά οφέλη.

■ Ανάλυση/σκιαγράφηση/χαρακτηρισμός λογοτεχνικού χαρακτήρα

Ο τρόπος παρουσίασης ενός ήρωα μπορεί να πραγματοποιηθεί με αφήγηση, περιγραφή, διάλογο, εσωτερικό μονόλογο ή σχόλια.

1. Άμεσος προσδιορισμός: Ο ήρωας παρουσιάζεται στον αναγνώστη κατευθείαν από τον αφηγητή. Δίνονται, για παράδειγμα, η ιδιόλεκτός του, στοιχεία της εμφάνισής του, συνήθειές του μέσα από σχόλια και τοποθετήσεις του αφηγητή.

2. Έμμεσος προσδιορισμός (δραματική μέθοδος)

Ο ήρωας παρουσιάζεται μέσα από:

- Τα λόγια (φωνή του χαρακτήρα) και τις σκέψεις του.
- Τις σιωπές του χαρακτήρα (ό,τι αποκρύπτει ή αποσιωπά).
- Τις συγκρούσεις ή τις αντιδράσεις του.
- Την δράση και τις ενέργειες/πράξεις του.
- Τα σχόλια και τα λόγια των άλλων ηρώων γι' αυτόν.
- Τα σχόλια του αφηγητή γι' αυτόν.
- Το περιβάλλον στο οποίο ζει και κινείται.
- Τις αξίες του, την ιδεολογία του, τις αντιλήψεις του.
- Τους σκοπούς του, τις στάσεις του και τις συμπεριφορές του.
- Τα συναισθήματά του και τις ανθρώπινες σχέσεις που συνάπτει.
- Τις αντιδράσεις του σε κοινωνικο-πολιτισμικές συνθήκες και κοινωνικά προβλήματα.

■ Σύμβολα

Τα σύμβολα αποτελούν **αναπόσπαστο κομμάτι** της ποίησης, αλλά και της καθημερινότητάς μας ευρύτερα. Ένα πρόσωπο, ένας τόπος, ένα αντικείμενο, ένα γεγονός αρκετά συχνά λαμβάνουν ευρύτερες διαστάσεις, συμβολίζοντας μια κατά κανόνα αφηρημένη έννοια. Τα αντικείμενα του

εξωτερικού κόσμου γίνονται σύμβολα εσωτερικών, ψυχικών καταστάσεων. Το νοηματικό βάρος του κειμένου, με αυτό τον τρόπο, δείχνει να διευρύνεται και να αφήνει περιθώρια πολλών και ποικίλων ερμηνειών από τον αναγνώστη.

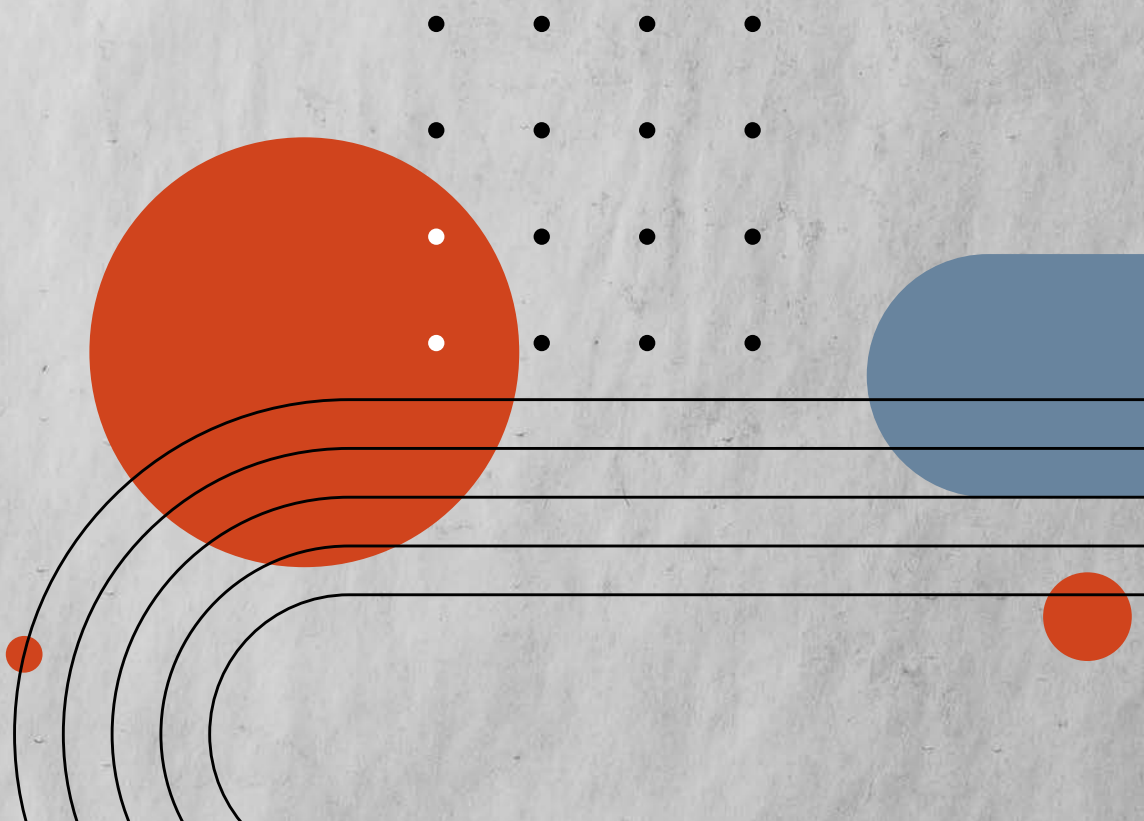
Η λειτουργία των συμβόλων:

- Ο δημιουργός συχνά αξιοποιεί ένα πρόσωπο, ένα τόπο ή ακόμη και ένα αντικείμενο ως σύμβολο μιας ευρύτερης ή αφηρημένης έννοιας.
- Ο ποιητικός (και πεζογραφικός) λόγος γίνεται αμφίσημος, υπαινικτικός, διφορούμενος.
- Τα λογοτεχνικά κείμενα επιτυγχάνουν να διευρύνουν το νοηματικό τους βάρος και να αποκτήσουν διαχρονική διάσταση.

Ας δούμε για παράδειγμα το ποίημα «Τρώες» του Κ.Π. Καβάφη:

	Θέμα
Είν' η προσπάθειές μας, των συφοριασμένων· είν' η προσπάθειές μας σαν των Τρώων. Κομμάτι κατορθώνουμε· κομμάτι παίρνουμε επάνω μας· κι αρχίζουμε να 'χουμε θάρρος και καλές ελπίδες. Μα πάντα κάτι βγαίνει και μας σταματά. Ο Αχιλλεύς στην τάφρον εμπροστά μας βγαίνει και με φωνές μεγάλες μάς τρομάζει. Είν' η προσπάθειές μας σαν των Τρώων. Θαρρούμε πως με απόφαση και τόλμη θ' αλλάξουμε της τύχης την καταφορά, κι έξω στεκόμεθα ν' αγωνισθούμε. Αλλ' όταν η μεγάλη κρίσις έλθει, η τόλμη κι η απόφασίς μας χάνονται· ταράττεται η ψυχή μας, παραλύει· κι ολόγυρα απ' τα τείχη τρέχουμε ζητώντας να γλιτώσουμε με την φυγή. Όμως η πτώσις μας είναι βεβαία. Επάνω, στα τείχη, άρχισεν ήδη ο θρήνος. Των ημερών μας αναμνήσεις κλαίνε κι αισθήματα. Πικρά για μας ο Πρίαμος κι η Εκάβη κλαίνει.	Ο Κ. Π. Καβάφης στο συγκεκριμένο ποίημα αντι- κρίζει τη δυσκολία της ανθρώπινης ζωής σε όλη της την τραγικότητα, παρομοιάζοντας την καθη- μερινή πάλη των ανθρώπων με τον αγώνα των Τρώων.
	Σύμβολα
	■ Ο Αχιλλέας: συμβολίζει τις ποικίλες δυ- σκολίες της ζωής, οι οποίες αναχαιτίζουν τις προσπάθειες των ανθρώπων, όπως ακριβώς ο πανίσχυρος ομηρικός ήρωας προκαλούσε με την εμφάνισή του πανικό στους Τρώες και τους καθήλωνε. ■ Οι Τρώες: συμβολίζουν την ήττα και την αποτυχία που ελλοχεύουν σε κάθε στιγμή της ζωής του ανθρώπου. Οι προσπάθειες των ανθρώπων είναι καταδικασμένες, σχολιάζει ο ποιητής, όπως ακριβώς αυτές των Τρώων. ■ Πρίαμος και Εκάβη: συμβολίζουν τις ανα- μνήσεις και τα συναισθήματα των ανθρώ- πων, που πλέον έχουν χαθεί μέσα στη χόλη της ήττας. Όπως ο Πρίαμος και η Εκάβη θρη- νούσαν για την απώλεια του Έκτορα και για την επερχόμενη ήττα των Τρώων, έτσι και τα αισθήματα και οι αναμνήσεις της πρότερης ευτυχισμένης ζωής «κλαίνει» για την αναπό- δραστη καταστροφή κάθε ανθρώπου.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Έννοια και αξία της γλώσσας

■ Μη λογοτεχνικό κείμενο

■ Η αξία και η παγκόσμια προσφορά της ελληνικής Γλώσσας και Γραφής

Το παρακάτω κείμενο αποτελεί απόσπασμα από το δοκίμιο του Ε. Παπανούτσου «Το δίκαιο της πυγμής». Το δοκίμιο αναφέρεται στην ελληνική γλώσσα και στην αξία που εκείνη έχει στην καθημερινή επικοινωνία του ανθρώπου ανά τους αιώνες.

Η γλώσσα, ο γλωσσικός κώδικας είναι ένα σύστημα συμβόλων, μέσω του οποίου επιτυγχάνεται η συνεννόηση των ανθρώπων. Μέσω της γλώσσας αντανακλάται η ιστορική πορεία του κόσμου μας, εκφράζονται τα συναισθήματά μας και επιτυγχάνονται οι γνωστικές διαδικασίες.

Η ελληνική γλώσσα αλλά και οποιαδήποτε άλλη γλώσσα είναι η ταυτότητα κάθε λαού. Από τη γλώσσα κάθε χώρας μπορεί κάποιος να καταλάβει τον πολιτισμό, τις παραδόσεις της και την ιστορία της. Επιπλέον, η γλώσσα είναι η εξωτερική του εσωτερικού μας κόσμου και των συναισθημάτων μας. Η γλώσσα φανερώνει την ανατροφή που μας έχουν δώσει οι γονείς μας καθώς και τον τρόπο σκέψης μας.

Φανταστείτε να μην ήταν η ομιλία ο βασικότερος τρόπος επικοινωνίας, αλλά και οι κινήσεις. Πώς θα εκφράζαμε τα προβλήματά μας, τη χαρά μας, τη θλίψη μας, την αγάπη μας, το παράπονό μας, τις ευχές μας και τόσα άλλα χωρίς αυτήν; Σίγουρα κάποιος τρόπος θα υπήρχε αλλά χωρίς το πλούσιο λεξιλόγιο και τους διαφορετικούς τρόπους έκφρασης. Ας το σκεφτούμε λίγο.

Με καμία άλλη πνευματική κατάκτηση του ανθρώπινου γένους δεν μπορεί να συγκριθεί η γλώσσα, το σταθερό δηλαδή οργανωμένο σύστημα συμβόλων, με το οποίο συλλαμβάνουμε και ανακοινώνουμε τις σκέψεις, τις επιθυμίες, ή συνειδητοποιούμε και εκφράζουμε τα αισθήματα και τις διαθέσεις μας, προς τους συνανθρώπους μας αλλά και προς τον ίδιο τον εαυτό μας. Η κοινωνική συμβίωση καθώς και η εσωτερική ζωή, το ανθρώπινο γενικά σύμπαν θα ήταν αδύνατο να υπάρξει και να αναπτυχθεί χωρίς το λαμπρό τούτο όργανο που επέτρεψε να γεννηθεί ο λόγος, ο προφορικός και ο γραπτός, ο εξωτερικευμένος και ο ενδιάθετος. Είναι πραγματικά περίεργο όσο και θαυμαστό αυτό που συμβαίνει με τη γλώσσα.

Για να εμπεδωθεί ή να διευκρινιστεί αλλά και για να υπάρξει ένας στοχασμός ή μια επιθυμία (έφεση), ένα συναίσθημα ή μια συγκεκριμένη τάση, πρέπει να σαρκωθεί φραστικά, να συμβολιστεί μ' ένα γλωσσικό τύπο. Το άρρητο (το ανέκφραστο) δεν έχει υπόσταση μέσα στον ψυχικό μας κόσμο. Το «καταλαβαίνω» ή το «αισθάνομαι» αλλά δεν μπορώ να το «πω» είναι μύθος, ή πρόφαση για να καλύψει την πνευματική πρεμία των ματαιόδοξων. Σκεπτόμαστε με λέξεις, αισθανόμαστε με λέξεις – αδιάφορο αν είμαστε ή όχι σε θέση να περιγράψουμε με ακρίβεια και πληρότητα τα βιώματά μας.

Από το άλλο πάλι, οι «λέξεις» που ακούμε ή διαβάζουμε γίνονται μέσα μας σκέψεις και αισθή-

ματα, κινητοποιούν νοητικές και συγκινησιακές δυνάμεις που φωλιάζουν στον εσωτερικό μας κόσμο και εκείνες παράγουν τα βιώματα που αντιστοιχούν στο νόημά τους. Όσο κι αν αντιδράς θεληματικά στην υποβολή που ασκούν οι «λέξεις», είναι αδύνατο να μην υποστείς την επίδρασή τους. Σου μεταδίδουν τον κραδασμό που περιέχουν και «καρφώνονται» στη σκέψη και τα συναισθήματά σου.

■ Δραστηριότητες

A1. Ποια είναι η αξία και οι δυνατότητες της γλώσσας, σύμφωνα με τον δοκιμιογράφο του κειμένου; Να εντοπίσεις τις απόψεις του και να τις παρουσιάσεις χωρίς δικά σου σχόλια σε μία παράγραφο των 70-80 λέξεων.

A2. Τι θεωρείς πως εννοεί ο συγγραφέας με τη δήλωσή του: «η γλώσσα είναι η εξωτερίκευση του εσωτερικού μας κόσμου και των συναισθημάτων μας». Να σχολιάσεις τη δήλωσή του σε μία παράγραφο των 70-80 λέξεων.

B1. Να αντικαταστήσεις τις έντονα γραμμένες λέξεις του ακόλουθου αποσπάσματος με νοηματικά ισοδύναμες.

«Η γλώσσα, ο γλωσσικός κώδικας είναι ένα σύστημα συμβόλων, μέσω του οποίου **επιτυγχάνεται η συνεννόηση** των ανθρώπων. Μέσω της γλώσσας **αντανακλάται** η ιστορική **πορεία** του κόσμου μας, **εκφράζονται** τα συναισθήματά μας και επιτυγχάνονται οι γνωστικές διαδικασίες.»

B2. Να εξηγήσεις περιγραφικά και με απλοϊκό τρόπο τις φράσεις του κειμένου: «κοινωνική συμβίωση», «πνευματική κατάκτηση», «να σαρκωθεί φραστικά».

Γ1. Ο συγγραφέας επιλέγει να αναπτύξει την πρώτη παράγραφο («Η γλώσσα, ο γλωσσικός κώδικας... οι γνωστικές διαδικασίες») με ορισμό. Ποια πρόθεσή του εξυπηρετεί η επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου ανάπτυξης; Για ποιον λόγο επιλέγει να χρησιμοποιήσει ορισμό στον πρόλογο του κειμένου;

Γ2. Με ποιον τρόπο επιτυγχάνεται η νοηματική σύνδεση μεταξύ των δύο τελευταίων παραγράφων του κειμένου («Για να εμπεδωθεί ή... και τα συναισθήματά σου»);

Δ1. Στη δεύτερη παράγραφο («Η ελληνική γλώσσα... τον τρόπο σκέψης μας») ο συγγραφέας εναλλάσσει τη χρήση των ρηματικών προσώπων από γ' πρόσωπο σε α' πληθυντικό. Δικαιολόγησε αυτήν την επιλογή του συγγραφέα.

Δ2. Ποια είναι η λειτουργία του β' πληθυντικού ρηματικού προσώπου στην τρίτη παράγραφο του κειμένου («Φανταστείτε να... το σκεφτούμε λίγο»); Να εντοπίσεις ένα παράδειγμα και να επισημάνεις το επικοινωνιακό αποτέλεσμα αυτής της γλωσσικής επιλογής.

Δ3. Ποιος είναι ο ρόλος του ερωτήματος στην τρίτη παράγραφο («Φανταστείτε να... το σκεφτούμε λίγο») του κειμένου ως προς το επικοινωνιακό του αποτέλεσμα;

Δ4. Ο συγγραφέας στην τέταρτη παράγραφο («Με καμία άλλη πνευματική... με τη γλώσσα») φαίνεται βέβαιος για τις απόψεις του. Να εντοπίσεις 2 γλωσσικές επιλογές που επιβεβαιώνουν την άποψη αυτή και να δικαιολογήσεις τη λειτουργία κάθε γλωσσικής επιλογής.

Ε. Από το κείμενο διαπιστώνεται η μέγιστη αξία της γλώσσας τόσο για το άτομο όσο και για την κοινωνία. Να γράψεις ένα άρθρο 350-400 λέξεων για τη σχολική εφημερίδα, στο οποίο να αναφερθείς στους προσωπικούς τρόπους με τους οποίους μπορεί ο σύγχρονος νέος να καλλιεργήσει και να εμπλουτίσει τη γνώση του για τη γλώσσα. Πώς μπορεί το περιβάλλον του να τον βοηθήσει σε αυτό;

■ Λογοτεχνικό κείμενο

≡ Τη γλώσσα μού έδωσαν ελληνική

Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική.
το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου...
Μονάχη έργοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου...
Εκεί σπάροι¹ και πέρκες
ανεμόδαρτα ρήματα
ρεύματα πράσινα μες στα γαλάζια
όσα είδα στα σπλάχνα μου ν' ανάβουνε
σφουγγάρια, μέδουσες
με τα πρώτα λόγια των Σειρήνων
όστρακα ρόδινα με τα πρώτα μαύρα ρίγη...
Μονάχη έργοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα μαύρα ρίγη...
Εκεί ρόδια, κυδώνια
θεοί μελαχροινόι, θείοι κ' εξάδελφοι
το λάδι αδειάζοντας μες στα πελώρια κιούπια².
Και ννοές από τη ρεμματιά ευωδιάζοντας
λυγαριά και σχίνο³
σπάρτο⁴ και πιπερόριζα
με τα πρώτα πιπίσματα⁵ των σπίνων
ψαλμωδίες γλυκές με τα πρώτα-πρώτα Δόξα Σοι...
Μονάχη έργοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα-πρώτα Δόξα Σοι!...
Εκεί δάφνες και βάγια
θυμιατό και λιβάνισμα
τις πάλες ευλογώντας και τα καριοφίλια
στο χώμα το στρωμένο με τ' αμπελομάντιλα,
κνίσεις⁶, τσουγκρίσματα
και Χριστός Ανέστη
με τα πρώτα σμπάρα των Ελλήνων!
Αγάπες μυστικές με τα πρώτα λόγια του Ύμνου...
Μονάχη έργοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα λόγια του Ύμνου!...

Οδυσσέας Ελύτης
«Το Άξιον Εστί», Ψαλμός β'

1. Σπάρος= είδος ψαριού

2. Κιούπι= πιθάρι

3. Σχίνος= μαστιχόδεντρο

4. Σπάρτο= θάμνος με κίτρινο άνθος

5. Πίπισμα= τιτίβισμα

6. Κνίσα= τσίκνισμα, η μυρωδιά του καπνού κατά το ψήσιμο κρέατος

■ Δραστηριότητες

A1. Για ποιον λόγο ο Ελύτης στο ποίημα εξυμνεί την ελληνική γλώσσα τόσο έντονα; Να δώσεις την απάντησή σου σε μία παράγραφο 50-60 λέξεων.

B1. Τι εξυπηρετεί η επανάληψη της φράσης «Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου...» στο ποίημα του Οδυσσέα Ελύτη;

B2. Ποιος είναι ο ρόλος του α' ενικού ρηματικού προσώπου στο ποίημα; Να εντοπίσεις δύο χωρία-παραδείγματα και να ερμηνεύσεις τη χρήση τους.

B3. Να εντοπίσεις τρεις εικόνες από το ποίημα και να δικαιολογήσεις τη λειτουργία τους.

B4. Η ένδεια του ελληνικού τοπίου έρχεται σε αντιδιαστολή με τον πλούτο της ελληνικής γλώσσας (φτωχικό σπίτι/Τα πρώτα γραπτά μνημεία λόγου (Όμηρος). Εξήγησε τη λειτουργία του σχήματος λόγου της αντίθεσης.

Γ1. Σύμφωνα με το ποίημα, η ελληνική γλώσσα αποτελεί βασικό στοιχείο για τη συνέχεια του Ελληνισμού μέσα στον χρόνο. Ποιοι στίχοι επιβεβαιώνουν τη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας στο πέρασ του χρόνου (Αρχαία χρόνια – βυζαντινά χρόνια – σύγχρονη Ελλάδα); Εσύ συμμερίζεσαι την παραπάνω άποψη; (120-150 λέξεις).

■ Προσωπεία

Ένας λογοτέχνης, ποιητής ή πεζογράφος, προτιμά να καλύψει το συγγραφικό του «εγώ» πίσω από ένα **προσωπείο**, μία **περσόνα**, που στο συγκεκριμένο έργο θα μιλά αντί γι' αυτόν. Με αυτό τον τρόπο, μπορεί να επιτύχει πολλούς στόχους, ανάλογα με το είδος του έργου ή την εποχή. Για παράδειγμα, μπορεί σε εποχές δύσκολες να αποκρύψει την ταυτότητά του, μπορεί να δημιουργήσει πολλά «ποιητικά εγώ» εντελώς διαφορετικά μεταξύ τους, ενώ, ειδικά στην πεζογραφία, μπορεί να παρουσιάσει το έργο του ως μαρτυρία και τα γεγονότα τα οποία αφηγείται ως αληθινά.

■ Παράδειγμα

- Το τέχνασμα της περσόνας χρησιμοποίησε αρκετά συχνά ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης, που δημιούργησε το Γ. Σ., τον Στρατή Θαλασσινό και τον Μαθιό Πασχάλη.
- Ο Εμμανουήλ Ροΐδης, μετά την καταδίκη του μυθιστορήματός του *Η Πάπισσα Ιωάννα* από την εκκλησία, έστειλε τέσσερις επιστολές για να υπερασπιστεί το έργο του με το ψευδώνυμο «Διονύσιος Σουρλής».

Επειδή, λοιπόν, δεν γνωρίζουμε αν ο λογοτέχνης ταυτίζεται με τη φωνή του λογοτεχνικού έργου, αποφεύγουμε στις απαντήσεις μας να αναφερθούμε άμεσα στον συγγραφέα ή στον ποιητή. Έτσι, λοιπόν, αντί για συγγραφέας γράφουμε **αφηγητής** και αντί για ποιητής γράφουμε **ποιητικό υποκείμενο**.